

MONOGRAFIA
POKONFERENCYJNA

SCIENCE,
RESEARCH, DEVELOPMENT
ECONOMY. MANAGEMENT #5

Barcelona
30.05.2018-31.05.2018

U.D.C. 330+339.138+658+657+336.71+339+082

B.B.C. 94

Z 40

Zbiór artykułów naukowych recenzowanych.

(1) Z 40 Zbiór artykułów naukowych z Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej (on-line) zorganizowanej dla pracowników naukowych uczelni, jednostek naukowo-badawczych oraz badawczych z państw obszaru byłego Związku Radzieckiego oraz byłej Jugosławii.

(31.05.2018) - Warszawa, 2018. - 72 str.

ISBN: 978-83-66030-29-9

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Wszelkie prawa autorskie zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do artykułów z konferencji należą do ich autorów.

W artykułach naukowych zachowano oryginalną pisownię.

Wszystkie artykuły naukowe są recenzowane przez dwóch członków Komitetu Naukowego.

Wszelkie prawa, w tym do rozpowszechniania i powielania materiałów opublikowanych w formie elektronicznej w monografii należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour».

W przypadku cytowań obowiązkowe jest odniesienie się do monografii.

Nakład: 80 egz.

«Diamond trading tour» ©

Warszawa 2018

ISBN: 978-83-66030-29-9

Redaktor naukowy:

W. Okulicz-Kozaryn, dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland.

KOMITET NAUKOWY:

W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, Institute of Law, Administration and Economics of Pedagogical University of Cracow, Poland; The International Scientific Association of Economists and Jurists «Consilium», Switzerland;

С. Беленцов, д.п.н., профессор, Юго-Западный государственный университет, Россия;

Z. Ćekerevac, Dr., full professor, «Union - Nikola Tesla» University Belgrade, Serbia;

Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;

И. Лемешевский, д.э.н., профессор, Белорусский государственный университет, Беларусь;

Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы, Россия.

KOMITET ORGANIZACYJNY:

A. Murza (Przewodniczący), MBA, Ukraina;

A. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия;

A. Kasprzyk, Dr, PWSZ im. prof. S. Tarnowskiego w Tarnobrzegu, Polska;

A. Malovychko, dr, EU Business University, Berlin – London – Paris - Poznań, EU;

S. Seregina, independent trainer and consultant, Netherlands;

M. Stych, dr, Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Polska;

A. Tsimayeu, PhD, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus.

Recenzenci:

L. Nechaeva, PhD, Instytut PNPU im. K.D. Ushinskogo, Ukraina;

M. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.

WSPÓŁORGANIZATORZY:

The East European Scientific Group (Azerbaijan, Belarus, Poland, Serbia, Ukraine),
Virtual Training Centre «Pedagog of the 21st Century»,
Global Management Journal.

ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМ КАДРОВОГО ДІЛОВОДСТВА І ДОКУМЕНТООБІГУ Ковальчук А.В., Мельничук О.С., Волянська – Савчук Л.В.	6
ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ НАФТОГАЗОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ Обельницька Х. В.	8
РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МЕДІАПЛАНУВАННЯ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ Поліщук А. Ю.	11
ПРИМЕНЕНИЕ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ УРАВНЕНИЙ Евдокимова А.А.	14
ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ Казарян Г. Г., Петровський В. П.	17
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУХ В УКРАЇНІ Онисковець І.В.	21
ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ЯК ЕЛЕМЕНТА МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА Закашевська Ю. Ю.	26
ПРОЦЕДУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЗА КОРДОНОМ Блага В.В., Пурдя К.В., Сідякіна Є.О.	30
SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES OF UKRAINE IN AGRICULTURE Dziurakh Y.	34
ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: НЕОБХІДНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ ТА ЗАПОРУКА УСПІХУ Волянська-Савчук Л.В. Клімас В.А.	36
ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНКІНГ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ Заєць Є.Р.	39
ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОГО ТУРИЗМУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ Колодійчук А.В., Важинський Ф.А.	41
ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНИХ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ В УКРАЇНІ Кравчук А.О., Вихристюк С.В.	44

НАСЛІДКИ ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ

Блага В.В., Хорова М.О., Нсенгімана Б.Ж. 48

РИСКИ МИКРОКРЕДИТОВАНИЯ И ИХ РЕГУЛИРОВАНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

Даллакян С.А. 52

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Волянська-Савчук Л.В., Конопко А.Ю. 56

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Бендасюк М. І. 58

MODELING OF THE ASSESSMENT PROCEDURE OF ENTERPRISE INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Karina Purdia 60

DIVIDENDAL POLITICS OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Yamnenko H. Y. 63

УПРАВЛЕНИЕ ВЫСШИМ ОБРАЗОВАНИЕМ В АЗЕРБАЙДЖАНЕ: КАКИЕ ЛЕКЦИИ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ ?

Walery Okulicz-Kozaryn , Ягут Алиева 66

УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ УСЛУГАМИ В УКРАИНЕ: КАКИЕ ЛЕКЦИИ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ?

Walery Okulicz-Kozaryn ., Журба Н., Бохонкова Ю., Завацкая Н., Кузьмиченко И. 69

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: КАКОЙ СПОСОБ ПРОВЕДЕНИЯ ЛЕКЦИЙ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ ?

Walery Okulicz-Kozaryn , Лапицкая О. 70

ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ СИСТЕМ КАДРОВОГО ДІЛОВОДСТВА І ДОКУМЕНТООБІГУ

Ковальчук А.В.

студент кафедри управління персоналом і економіки праці
Хмельницький національний університет

Мельничук О.С.

студентка кафедри фінансів,
банківської справи та страхування Хмельницький національний університет

Волянська – Савчук Л.В.

кандидат економічних наук, доктор філософії
Хмельницький національний університет

Ключові слова: діловодство, документообіг, документи, автоматизація.

Сьогодні жодне підприємство та організація не може обійтись без ведення документації та діловодства, а тому документообіг підприємства є обов'язковим та важливим процесом. Функціонування будь-якої системи документообігу зводиться до забезпечення зручних та комфортних умов роботи з документами. Стрімке зростання обсягів інформації, яка використовується в управлінській діяльності установи, її структурна складність та швидка оновлюваність робить необхідним використання інтегрованих систем електронного документообігу.

В сьогодишніх умовах надзвичайно актуальними стають питання автоматизації діловодства та документообігу, про що свідчить значна кількість публікацій вітчизняних вчених і фахівців, зокрема В. Корбутяк, А. Новицький, М. Плешакова-Боровинська, Г. Асеєв, А. Кадан, Я. Колеснікова, М. Круковський, В. Писаренко та багато інших.

Метою даної тези є теоретичне обґрунтування систем автоматизації діловодства та документообігу на підприємстві, а також впровадження системи електронного документообігу як складової підвищення ефективності діяльності підприємства.

Однією з важливих проблем в діловодстві є нарощування темпів документообігу на підприємствах, що пов'язано з необхідністю спільної роботи над документами, оформленням різних заявок, збором необхідних підписів та погоджень, що тягне за собою втрату великої кількості часу. На жаль, дуже часто комп'ютери на підприємствах та в організаціях використовуються неефективно. Їм найчастіше відводиться роль друкарських машинок, а мережева інфраструктура використовується лише для тривіального обміну файлами.

Для того, щоб забезпечити надійність та ефективність роботи з великими масивами інформації, що міститься в документах, необхідно здійснити пе-

Таблиця 1

Порівняльна характеристика паперових та електронних документів

Робота з паперовими документами	Робота з електронними документами
Близько 15% усіх документів безповоротно втрачається	Зростання продуктивності праці працівників складає 25-50%
30% робочого часу працівників витрачається на пошук матеріалів	Час обробки одного документа скорочується, більш ніж на 75%
Усього 8 % від затрат часу на роботу з документом витрачається на роботу над його змістом	Вивільняється 65% часу на роботу саме над змістом документа.
Для кожного документа створюються в середньому 19 його копій	Час створення одного документу скорочується на 25-30%

Джерело: складене автором на основі [2; 3].

рехід від паперових до електронних документів. Це основна і необхідна передумова для подальшого ефективного впровадження системи електронного документообігу.

В. Корбутяк вказує, що саме автоматизація роботи з документами як складова частина запровадження електронного документообігу має найважливіше значення для підвищення ефективності діяльності установ [1].

Система автоматизованого документообігу забезпечує процес створення, керування, доступу і розповсюдження великих обсягів документів у комп'ютерних мережах, а також контролюють потоки документів в організації.

Серед відомих систем електронного документообігу іноземних постачальників можна назвати: DocsVision, ДЕЛО, БОСС-Референт, Парус Документооборот, DIRECTUM, DOCUMENTUM, LanDocs, тощо.

З українських виробників слід відзначити FossDoc, Атлас ДОК, ДОК ПРОФ, М.Е. Doc, Megapolis, Документообіг, Comarch EDI, АСКОД і т.п.

Отже, можна зробити висновок, що електронний документообіг – ефек-

тивне рішення для автоматизації управління документами та інформацією, впровадивши яку, можна отримати зручний інструмент для підвищення ефективності роботи підприємства за рахунок скорочення часу на обробку і пошук документів, обговорення та узгодження, контроль виконання доручень, підвищення виконавської дисципліни співробітників.

Список використаних джерел

1. Корбутяк В. І. Електронний документообіг та ефективність роботи органів державної влади: // Науковий вісник Академії муніципального управління. 2013. №1. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2013_1_11 Дата звернення 19.05.2018)
2. Новицький А. М. Електронний документообіг як елемент забезпечення правового регулювання становлення інститутів інформаційного суспільства // Науковий вісник Національного університету ДПС України (економіка, право). 2013. – 4(63). – С.11-20.
3. Плешакова-Боровинська М. Системи електронного документообігу в діяльності промислових підприємств: // Вісник Книжкової палати. 2012. № 7. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkr_2012_7_10 Дата звернення 19.05.2018)

ОБГРУНТУВАННЯ ПРОБЛЕМАТИКИ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ НАФТОГАЗОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Обельницька Х. В.

кандидат економічних наук, доцент кафедри маркетингу і контролінгу
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Ключові слова: корпоративне управління, підприємство, держава, система, нафтогазовий комплекс, вертикальна інтеграція, акціонери.

Keywords: corporate governance, enterprise, state, system, oil and gas complex, vertical integration, shareholders.

Із динамічним розвитком енергетичних ринків світу істотні зміни представили утворення успішних компаній на концесійних умовах між транснаціональними нафтовими корпораціями і урядами нафтовидобувних країн, державними і приватними компаніями.

У нафтогазовому комплексі найефективнішим напрямом об'єднання підприємств є створення єдиної вертикально інтегрованої структури, що має значні переваги функціонування для підприємств і фірм спеціалізованого типу.

Процес вертикальної інтеграції передбачає діяльність від розвідки та видобутку нафти чи газу до їх перероблення і реалізації покупцю. Саме тому значна частка процесів корпоратизації відбувається на вітчизняних підприємствах нафтогазового комплексу.

Водночас «агресивність зовнішнього середовища щодо інституційних перетворень в економіці України підвищують вимоги до системи управління підприємствами, обґрунтованості і

швидкості прийняття управлінських рішень по відношенню до діяльності» [1], тому дослідження проблем управління підприємствами паливно-енергетичного комплексу України та шляхів їх вирішення стали темою наукових інтересів численних вітчизняних науковців та практиків, зокрема Л. Гораль [2], М. Данилюка [3], Л. Квасній [4], І. Перезової [1], Л. Птащенко [5] та ін. Із часом дана проблематика ще більше загострюється та актуалізує виявлення та дослідження питань щодо ефективності корпоративного управління на вітчизняних підприємствах, пошуку шляхів його підвищення до рівня, що забезпечить інвестиційну привабливість та достатній рейтинг у списку світових аналогів залишаються відкритими і на даний час.

Мета даної роботи полягає у визначенні проблем щодо стану корпоративного управління вітчизняних нафтогазових підприємств.

Результатом розвитку інтеграційного процесу в нафтовому бізнесі

Л. Г. Квасній [4] виділив появу інтегрованих компаній двох типів: за фінансовою ознакою та виробничі інтегровані компанії. Але окремо виробничих компаній уже практично не існує, вони тією чи іншою мірою перетворені на фінансові корпорації.

Виникає потреба застосуванні дієвої системи корпоративного управління у цій ділянці української економіки. Адже глобальний розвиток бізнес-середовища відкриває нові перспективи для всіх учасників ринку.

Хоча на вітчизняних теренах на сучасному етапі налічується більше 40 тисяч акціонерних компаній, 90 % з них створені в процесі реформування відносин власності. Та зайнявши домінуючу роль за обсягом промислової продукції, вони не реалізували потенційні переваги акціонерної форми власності. Переважна більшість із них має високий рівень зносу основних засобів і потребує технічного переозброєння, удосконалення технологій та підвищення рівня корпоративного управління.

Характерними причинами зниження ефективності функціонування нафтогазової галузі наведемо наступні: високий рівень монополізації газового ринку з боку держави; відсутність значних незалежних компаній на газовому ринку України і відповідних механізмів конкуренції; залежність газового ринку України від зовнішніх політичних факторів; висока енергоємність виробництва; недостатня спроможність своєчасних розрахунків за постачання і споживання

газу серед підприємств та населення. Важливою проблемою забезпечення сталого функціонування нафтогазової галузі є удосконалення газотранспортної та газорозподільної системи. Згадані проблеми функціонування підприємств нафтогазового комплексу свідчать про неефективність та потребують негайного впровадження дієвих управлінських рішень щодо здійснення їхньої діяльності, що і визначає актуальність дослідження даної проблеми.

Як зазначає Л. О. Птащенко [5], виникають ще й інші проблеми, які характерні для вітчизняного корпоративного сектора, спричинені трансформаційними процесами, розвитком законодавчої бази, характерними рисами української економіки. Серед них: невеликий досвід функціонування ринку цінних паперів; проблеми та неврегульованість деяких питань, суперечності окремих нормативно-правових актів; велике розмаїття галузевої та територіальної специфіки акціонерних товариств; недостатність розвитку консалтингових послуг; старі структури управління в багатьох товариствах; відсутність професіоналів високого класу; відсутність єдиної інформаційної системи вторинного ринку; недостатня кількість методичних матеріалів, що стосуються роботи акціонерних товариств на ринку цінних паперів.

Відокремлення власності від поточного управління (складовою якого є контроль), характерне для акціонерних товариств, визначає рівень делегування

акціонерами прав прийняття поточних рішень найманим менеджером. Водночас саме цей аспект спричиняє окрему низку проблемних питань щодо забезпечення ефективності діяльності самого підприємства як результат гарантій ефективного управління, а саме: наявність механізмів контролю за прийнятими управлінськими рішеннями менеджерів, кадровий склад адміністративного персоналу, забезпечення менеджерами власного соціального статусу за рахунок підприємства, а також зловживання, порушення тощо.

Отже вказані проблемні ділянки корпоративного управління нафтогазових підприємств свідчать про загострення ситуації. Єдиним суттєвим моментом для вирішення постає наявність на підприємстві налагодженої системи корпоративного управління, яка адекватна діяльності самого підприємства, доцільним було би синхронізувати її з відповідними особливостями такої діяльності. Для успішної діяльності нафтогазових підприємств та її структур необхідно впровадити ефективну систему корпоративного управління, яка найповніше гармонізує економічні інтереси суб'єктів, пов'язаних з його діяльністю. Крім зростання доходів та зменшення ви-

трат, зростання вартості забезпечується покращенням іміджу, бренду, організаційною культурою, знаннями персоналу, впровадженням інновацій з синергетичним ефектом. При формуванні такої системи першим та основним етапом виступає оцінювання ефективності, що і буде зроблено в наступних заділах наукової роботи.

Література:

1. Перезовова І. В. Застосування системи контролінгу з підсистемою економічної експертизи в ПАТ «Національна акціонерна компанія «Нафтогаз України» // Нафтогазова галузь України. № 5. – 2014. С.3-7.
2. Гораль Л. Т. Теорія і практика реструктуризації газотранспортної системи: монографія / Л. Т. Гораль; Івано-Франків. нац. техн. ун-т нафти і газу. – Івано-Франківськ: ІФНТУНГ, 2011. – 327 с.
3. Данилюк М. О. Формування нових господарських відносин у нафтогазовому комплексі України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук. Л., 1999. 35 с.
4. Квасній Л. Г. Управління підприємствами та галузями паливно-енергетичного комплексу України в умовах ринку / Л. Г. Квасній // Науковий вісник НЛТУ України, 2009. – Вип. 19.9 – С. 171-176.
5. Птащенко Л. О. Державний механізм регулювання корпоративного сектору економіки: автореф. дис... канд. екон. наук. К., 2004. 17 с.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МАРКЕТИНГОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ МЕДІАПЛАНУВАННЯ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Поліщук А. Ю.

студентка V курсу Національний університет «Острозька академія»

Ключові слова: медіапланування, веб-сайт, Інтернет-маркетинг, пошукова оптимізація, медійна реклама.

Keywords: media planning, website, internet marketing, search engine optimization, display advertising.

Медіапланування – це досить складний процес, оскільки в ньому необхідно враховувати велику кількість факторів, володіти певною сукупністю знань і вмінь. При розробці медіаплану, а також при управлінні Інтернет-маркетингом для просування будь-якої компанії чи організації необхідно дотримуватись певних правил та рекомендацій.

Перш за все, необхідно максимальну увагу присвятити офіційному веб-сайту, незалежно від того, чи це корпоративний сайт, чи сайт окремого продукту. Всі посилання з Інтернет-реклами йдуть на сайт, а тому варто подбати про такі аспекти:

- простий і функціональний дизайн сайту;
- швидкість завантаження сторінок;
- оптимізація під перегляд на різних пристроях;
- зрозуміла навігація сайту;
- постійне оновлення інформації;
- оптимізація веб-сайту під пошукові мережі.

Контекстна реклама дозволяє відображати рекламні повідомлення саме тим користувачам, яким це цікаво, а тому й сприйняття такого виду реклами більш позитивне, ніж нав'язливої медійної. Однак при налаштуванні контекстної реклами необхідно правильно підібрати ключові слова (попередньо проаналізувавши їх, наприклад, за допомогою сервісу Яндекс Wordstat), створити просте повідомлення, що легко запам'ятовується і містить необхідну інформацію [2, с. 22]. Така реклама також має бути правильно націлена за географічними та віковими показниками.

Для рекламної кампанії, яка має на меті інформувати цільову аудиторію та переконувати її, доцільно розміщувати рекламу в банерній мережі, що дозволяє: задіяти десятки, а то і сотні сайтів з заданою тематикою; економити кошти, адже вартість розміщення реклами через банерні мережі на порядок нижча, ніж при розміщенні банерів напряму на заданих серверах; фокусуватися на певному регіоні (сег-

менті споживачів). Якщо метою рекламної кампанії є нагадування про товар або саму фірму, то варто користуватися такою медійною рекламою, яка має функцію ретаргетингу.

Відеореклама володіє такими ж можливостями таргетингу, як і банерна, тому й вимоги до неї подібні. Водночас варто зауважити, що рекламні ролики повинні бути максимально короткі (до 10 сек.) та якісно змонтовані, містити цікаву і водночас корисну інформацію.

Якщо в рекламній кампанії застосовується email-розсилка, то необхідно передусім правильно налаштувати списки розсилки. Так, якщо цільова аудиторія неоднорідна, то варто для кожного із сегментів створити окремий список розсилки та варіювати рекламні повідомлення у відповідності до потреб та вподобань кожної з цільових груп [4, с. 98].

Ведення груп у соціальних мережах вимагає постійної уваги, а тому варто мати фахівця, який відповідав би суто за це. Необхідно постійно оновлювати інформацію, публікувати цікаву і корисну інформацію (навіть якщо вона мало дотична до рекламованих продуктів і послуг), чітко і толерантно відповідати на запитання користувачів.

Загалом для ефективного управління Інтернет-маркетингом необхідно будувати рекламні кампанії у мережі відповідно до цілей організації загалом, постійно слідкувати за ходом кампанії, аналізувати показники. Систем веб-аналітики в цьому є чи не найкращими помічниками, а тому варто їх

використовувати в усіх рекламних кампаніях.

Не всі підприємства та організації мають змогу застосовувати зазначені вище інструменти Інтернет-маркетингу, зважаючи на брак коштів, ресурсів чи відповідних фахівців. Однак для того, щоб бути конкурентоспроможними, присутній в середовищі Інтернет є життєвою необхідністю. За С. М. Ілляшенком існує певна послідовність дій [1, с. 108], що дозволяє найкращим чином використовувати можливості просування в віртуальному середовищі як організації, так і їх товарів та послуг. До них належать такі кроки:

- 1) створити власний сайт компанії;
- 2) використовувати контекстну рекламу з оплатою за перехід (більшість фірм досягають успіху завдяки онлайн-рекламі): розміщувати рекламу в пошукових системах, придбати рекламу в Google AdWords, помістити рекламу на власному сайті;
- 3) використовувати можливості YouTube (якісне відео про власну фірму, зйомка заходів, створення каналу з вирішення професійних питань, відео про користувачів даних товарів або послуг тощо);
- 4) бути активними на форумах та вести блог;
- 5) розсилати рекламну інформацію електронною поштою (бажано розсилати інформацію лише зацікавленим споживачам, оскільки більшість Інтернет-користувачів вважають розсилку спамом) [3, с. 243];
- 6) зареєструвати компанію у соціальних мережах (можливість прове-

дення конкурсів, опитувань, створення цікавих постів);

7) привертати увагу споживачів завдяки оригінальним фото, наприклад за допомогою Instagram;

8) проводити онлайн-опитування, які дають можливість одержати правдиву інформацію про ставлення споживачів до організації або її товарів чи послуг.

Зазначений перелік дозволяє компаніям бути помітними в пошукових системах, активними в соціальних мережах, формувати власний імідж, підвищувати впізнаваність бренду та лояльність споживачів. Однак універсальних рекомендацій щодо підвищення ефективності Інтернет-маркетингу надати неможливо, оскільки це залежить від напрямку діяльності фірми, її цілей, географії

присутності, цільової аудиторії тощо. Навіть в конкурентів на ринку медіа-плани можуть суттєво відрізнятися, оскільки підходи до просування продукції є різними.

Список використаних джерел та літератури:

1. Ілляшенко С. М. Інструменти та методи просування продукції в Internet: аналітичний огляд [Текст] / С. М. Ілляшенко, Т. Є. Іванова // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – № 3. – С. 20-32.
2. Манн И. Интернет-маркетинг на 100% [Текст] / И.Манн, С. Сухов, В. Долгов. – СПб.: Питер, 2011. – 240 с.
3. Хэнсон У. Internet-маркетинг: учебно-практическое пособие [Текст] / У. Хэнсон; пер. С англ. Ю. А. Цыпкина. – М.: Юнити-Дана, 2001. – 527 с.
4. Холмогоров В. Интернет-маркетинг: краткий курс [Текст] / В. Холмогоров. – СПб.: Питер, 2002. – 272 с.

ПРИМЕНЕНИЕ ДИФФЕРЕНЦИАЛЬНЫХ УРАВНЕНИЙ**Евдокимова А.А.**

студентка группы БУАиА 11 экономического факультета

Стерлитамакского филиала Башкирского Государственного Университета
nastena.evdokimova.2018@inbox.ru

Научный руководитель:

к. ф-м. н., доцент кафедры математического анализа **Ю.К. Сабитова**

Ключевые слова: дифференциальные уравнения, области современной науки, уравнение предложения, уравнение спроса, радиоактивный распад.

Изучая различные явления, решая всевозможные задачи, не всегда есть возможность непосредственно выявить прямую связь между некоторыми значениями, которые описывают тот или иной процесс. Как правило, можно определить связь между этими функциями (величинами) и скоростью их изменения по отношению к другим переменным. При этом возникают уравнения, в которых неизвестные функции стоят под знаком производной – это дифференциальные уравнения. Их исследованиями занимались такие ученые как Ньютон, Лаплас, Бернулли и другие.

Дифференциальные уравнения на данный момент являются одним из ведущих разделов математики, который имеет очень большое прикладное значение. Они применяются в различных областях современной науки и техники. Помимо использования в традиционных областях науки, таких как физика, астрономия, все большее место дифференциальные уравнения занимают в биологии, химии, медицине, метеорологии, социологии и экономике. Подход к изучению явлений природы при помощи дифференциальных уравнений впервые был предложен итальянским ученым Галилео Галилеем, позже его применил Исаак Ньютон.

Дифференциальным уравнением называют уравнение, связывающее независимую переменную t , неизвестную функцию $x(t)$ этой независимой переменной и ее производной $x'(t), x''(t), \dots, x^{(n)}(t)$:

$$F(t, x'(t), x''(t), \dots, x^{(n)}(t)) = 0, \quad (1)$$

где $F(t, x, x', x'', \dots, x^{(n)})$ – функция указанных аргументов, заданная в некоторой области их изменения.

Дифференциальные уравнения активно используются в задачах макро- и микроэкономики, в моделях экономической динамики, где есть зависимость переменных от времени, а также их взаимосвязь со временем, с их помощью

описываются различные физические и эволюционные явления, происходящие в живой и неживой природе. Активное использование дифференциальных уравнений происходит в макроэкономике. Так, например, в макроэкономике используется основное дифференциальное уравнение неоклассической теории экономического роста.

Рассмотрим применение дифференциальных уравнений в экономике, на примере модели рынка с прогнозируемыми ценами. Пусть равновесный рынок в предположении, что спрос s и предложение q определяются только ценой $p(t)$. При увеличении цены предложение также будет расти. В тоже время предложение положительно реагирует на скорость изменения цены $p'(t)$ и на темп роста цены $p''(t)$, где $p(t)$ - это дважды дифференцируема функция. В результате получим уравнение предложения

$$q(t) = ap'' + bp' + cp + q_0. \quad (2)$$

где a, b, c – положительные коэффициенты пропорциональности, q_0 – начальное предложение.

Рост цены оказывает отрицательное влияние на спрос, скорость увеличения цены также оказывает на интерес к товару. Даже если при всем этом скорость роста цены увеличивается, то есть темп роста положителен, то это подогревает интерес к данному товару. Таким образом, получим уравнение спроса

$$s(t) = \alpha p'' - \beta p' - \gamma p + s_0. \quad (3)$$

где α, β, γ – положительные коэффициенты пропорциональности, s_0 – начальный спрос.

Условие равенства рынка приводит к следующему равенству $q(t) = s(t)$, которое равносильно уравнению

$$ap'' + bp' + cp + q_0 = \alpha p'' - \beta p' - \gamma p + s_0 \quad (4)$$

или

$$(a - \alpha)p'' - (b + \beta)p' + (c + \gamma)p - s_0 - q_0 \quad (5)$$

Полученное линейное дифференциальное уравнение второго порядка с постоянными коэффициентами является математической моделью рынка с прогнозируемыми ценами.

Рассмотрим также задачу из другой области, изучение которой методом математических моделей приводит к изучению дифференциального уравнения.

В качестве примера возьмем процесс радиоактивного распада. Физический закон, описывающий процесс радиоактивного распада заключается в том, что скорость распада отрицательна и пропорциональна количеству нераспавшегося к данному моменту времени вещества. Характерной для данного вещества постоянной, не зависящей от времени является коэффициент пропорциональности λ , который носит название постоянной распада. Математическое выражение закона радиоактивного распада выглядит следующим образом:

$$\frac{dm}{dt} = -\lambda m(t), \quad (6)$$

где $m(t)$ – количество нераспавшегося к моменту времени t вещества. Данное соотношение представляет собой дифференциальное уравнение первого порядка. Решение данного дифференциального уравнения будет, имеет следующий вид:

$$m(t) = Ce^{-\lambda t}. \quad (7)$$

где C – произвольная постоянная, которая может быть определена из дополнительного условия, например, из начального условия $m(t_0) = m_0$, задающего количество исходного вещества в начальный момент t_0 . Частное решение соответствующей исходной задачи имеет следующий вид:

$$m(t) = m_0 e^{-\lambda(t-t_0)}. \quad (8)$$

Важнейшей физической характеристикой процесса радиоактивного распада является период полураспада. Период полураспада – это промежуток времени, за который количество распадающегося вещества уменьшается вдвое. Из уравнения (8) найдем:

$$\frac{m_0}{2} = m_0 e^{-\lambda T}, \quad (9)$$

откуда

$$T = \frac{1}{\lambda} \ln 2. \quad (10)$$

Исходное уравнение (6), служит математической моделью не только для процесса радиоактивного распада, но и для многих других процессов размножения и деления, характеризуемых тем, что скорость деления пропорциональна количеству вещества в данный момент времени, при этом коэффициент пропорциональности есть некоторая постоянная, характеризующая рассматриваемый процесс.

Изучение дифференциальных уравнений также может быть рассмотрено на примере таких моделей как движение системы материальных частиц, колебания упругого стержня, уравнения теплопроводности и др.

Таким образом, дифференциальные уравнения являются одним из ведущих разделов математики, которой имеет очень большое прикладное значение. Помимо теоретического и общематематического интереса, дифференциальные уравнения находят широкое практического применение в различных областях науки и техники, таких как экономика, физика, химия, электротехника и др. Однако в действительности они возникают везде, где есть необходимость количественного описания явлений.

Список литературы

1. Пантелеев А.В., Якимова А.С., Рыбаков К.А. Дифференциальные уравнения. – М.: Логос, 2015. – 384 с.
2. Тихонов А.Н., Васильев А.Б., Свешников А.Г. Дифференциальные уравнения. – М.: Физматлит, 2014. – 256 с.
3. Минюк С.А., Самаль С.А., Шевченко Л.И. Высшая математика для экономистов. – М.: Элайда, 2014. – 511 с.

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА В СФЕРІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Казарян Генріх Генріхович

к.е.н., докторант Інститут законодавства Верховної Ради України

Петровський Володимир Петрович,

голова організації в ГО ВГО «Всеукраїнський парламент працездатних інвалідів»

Ключові слова: державна політика, інклюзивна освіта, європейські цінності, особи с особливими потребами.

Питанням інклюзивної освіти, інклюзивних потреб, нарешті принципів інклюзії в дії присвячуються численні конференції і круглі столи, в яких беруть участь перші особи держави. Можливо, це означає, що Україна нарешті стає європейською державою, не словом, а ділом доводячи свою відданість європейським цінностям? Актуальність інклюзії (інклюзивної освіти) для дітей з інвалідністю зумовлена ще й тим, що в липні 2017 року президент України підписав закон «Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо особливостей доступу осіб з особливими освітніми потребами до освітніх послуг», яким закріплюється право на освіту осіб з особливими освітніми потребами і надається їм можливість здобувати освіту в усіх навчальних закладах, у тому числі безоплатно в державних і комунальних навчальних закладах, незалежно від «встановлення інвалідності». [1-7]

Освітні потреби у всіх дітей, незалежно від стану їхнього здоров'я, однакові – отримання якісної освіти, яка дасть у подальшому змогу будувати

своє життя відповідно до здібностей і вподобань. Винятки – хіба що діти-індіго (особливо обдаровані діти) або діти з інвалідністю, інтереси яких, через вади їхнього розвитку, представляють батьки або опікуни. Але для таких дітей створюються спеціальні освітні програми, і навчання за цими програмами кардинально відрізняється від освітнього процесу інших дітей з інвалідністю. Що ж до особливих потреб, які мають громадяни, в тому числі діти з різними нозологіями інвалідності (захворювання опорно-рухового апарату, вади зору та слуху), то вони полягають в особливостях реабілітаційного процесу, фізичної реабілітації, корекційної педагогіки тощо.

Отже, дитина з інвалідністю (з особливими потребами) має право навчатися в звичайному класі, серед звичайних дітей, за загальноосвітньою програмою. Безумовно, це добре. Чи означає це, що система спеціалізованих навчальних закладів для дітей з інвалідністю відійде в минуле? Саме з цього питання й точаться найзапекліші суперечки. З одного боку, на думку

фахівців, зокрема таких, як педіатр, президент Українсько-німецької медичної асоціації Андрій Пеньков, «інтернатна система не має жодних переваг, кожна дитина має право жити в родині. Більшість сервісів, яких потребують діти з інвалідністю, можна надавати вдома». Тобто держава повинна створити такі умови, щоб батькам дитини з особливими потребами не було необхідності розлучатися з нею, віддаючи «в клітку» спеціалізованого закладу. З іншого боку, нинішня система медичного, соціального, нарешті освітнього супроводу просто не готова до такого розвитку подій, і, по суті, ліквідувавши систему інтернатів, держава залишить рідних дитини-інваліда наодинці з їхніми проблемами.

У цьому контексті хотілося б звернутися до досвіду наших найближчих сусідів. Тифлопедагог з величезним стажем, директор Студії тифлографіки Марек Якубовський (Польща) застерігає українців від різких кроків, оскільки на досвіді власної країни мав змогу переконатися, що знищення системи спеціалізованих інтернатів без розвитку відповідних і доступних дітям і батькам таких дітей послуг є неприпустимим. [2-4]

Насамперед, інклюзивна освіта повинна надавати право вибору. А це означає, що тільки батьки (опікуни) дитини з особливими потребами, а пізніше сама дитина, мають право обирати, де і як саме їй навчатися.

Навіть не прикрістю, а прямим злочинном, було б знищення на нинішньому етапі існуючої системи спеціалізо-

ваних інтернатів з перепрофілюванням чи продажем їхньої інфраструктури чи земельного фонду під ними. Саме ця система з її наявним ресурсом могла б стати найефективнішою базою для зразкових закладів інклюзивної освіти. Зрозуміло, з кардинальною зміною форм, методів і принципів, за якими вона функціонує нині, з наданням не лише базової, а й ключових основ професійної освіти, відповідно до потенціалу та здібностей учнів. Ефективність такого підходу до проблеми блискуче довів європейський і, зокрема, німецький досвід. Зрозуміло, дієвість такої системи можлива не в рамках державної опіки, бо це не є функцією держави, а за умов контролю і виконання державного замовлення профільними об'єднаннями громадян, відповідними сучасними інтернатними закладами, які матимуть змогу перетворитися в означені зразкові заклади освіти.

І знову звертаємося до європейського досвіду. Одним з найсучасніших мультиосвітніх комплексів для німецькомовної частини Європи є центр «Бліста» в місті Марбург, який надає найрізноманітніші освітні та реабілітаційні сервіси людям з важкими порушеннями зору від народження до похилого віку і складається зі школи, базової гімназії, медіацентру, бібліотеки, типографії для друкування книжок шрифтом Брайля, спортивного комплексу, реабілітаційного центру, центру ранньої допомоги дітям і батькам, освітнього ІТ-центру тощо. [4]. Незважаючи на те, що більшість незрячих

першокласників Німеччини навчається в інклюзивних класах, батьки дитини мають право обирати: навчатися їй у спеціальній школі для сліпих дітей чи в традиційній. Зазвичай вони отримують консультацію щодо перспектив навчання майбутнього школяра від фахівців центру «Бліста» або інших подібних центрів. Саме від здоров'я і розвитку незрячого першокласника залежить, де він навчатиметься – у звичайній чи спеціалізованій школі. Якщо ж батьки обрали для навчання дитини загальноосвітню школу, то вона має підготувати своїх учителів до роботи з особливим учнем, обміркувати, як зробити доступним його навчання (наявність спеціальних підручників, рельєфних ілюстрацій, тактильних дидактичних посібників тощо). Що стосується центру «Бліста», то до нього, починаючи з п'ятого класу, приходять незрячі діти з множинними порушеннями здоров'я або ті, хто хоче здобути високоякісну освіту, підготуватися до вступу до університету, а також ті, хто бажає опанувати спеціальність. Окрім цього, спеціальний медіацентр «Блісти» пропонує інклюзивним школам тактильні навчальні посібники: карти, ілюстрації до підручників з біології, хімії, фізики, художнього мистецтва тощо. Тобто «Бліста» є опорним освітнім центром для інклюзивних шкіл. Саме в такі центри мають бути перепрофільовані наші заклади інтернатного типу. Але це – справа майбутнього.

Повертаючись до сьогоднішнього, значу, що, попри гучні заяви, ситуація

з інклюзивною освітою (не кажучи вже про інклюзію в цілому) є зовсім не такою райдужною, як нам цього хотілося б. Причина – численні «не»: немає підготовлених фахівців, немає підготовлених асистентів для учнів з особливими потребами, немає спеціалізованого обладнання для навчання дітей з вадами зору або слуху, нарешті, навчальні заклади не доступні для дітей із захворюваннями опорно-рухового апарату. Крім того, навіть на рівні областей України «на сьогодні немає єдиного підходу до того, як в умовах масової школи навчати нечуючих чи слабкозорих дітей, де штатним розписом не передбачено жодних сурдо- чи тифлопедагогів» І це не кажучи про значні фінансові затрати, пов'язані з навчанням кожної конкретної дитини з особливими потребами!

Але навіть якщо усунути всі перераховані вище перешкоди, створивши ідеальні умови для навчання дитини з інвалідністю, за дверима навчального закладу будь-якого рівня на неї очікуватиме непристосована побутова, соціальна і транспортна інфраструктура, а отже – відсутність безбар'єрного середовища.

Але ж інклюзія не обмежується лише освітою. У цьому контексті зауважу, що особливу увагу потрібно приділяти не інклюзивній освіті, як нині, а інклюзивному вихованню суспільства в цілому. Тільки інклюзивне виховання дозволить змінити ставлення суспільства до дітей з особливостями, що своєю чергою дозволить їм стати повноправними членами цього суспіль-

ства – ходити в кінотеатри, театри, парки з розвагами, а не лише до школи. Україна повинна нарешті подолати бар'єри, як на рівні свідомості своїх громадян, так і на побутовому та інфраструктурному рівнях.

Підсумовуючи викладене вище, освіта стане справді інклюзивною лише тоді, коли в українські школи придуть реально підготовлені вчителі й асистенти, будуть створені спеціалізовані навчальні програми, підкріплені відповідним наочним матеріалом, а навчальні приміщення будуть пристосовані і обладнані для всіх нозологій інвалідності. Що ж до інклюзії загалом, то вона стане можливою лише тоді, коли міжнародні стандарти безбар'єрного простору, розумного пристосування та універсального дизайну, визначені Конвенцією про права осіб з інвалідністю і факультативним протоколом до неї, будуть забезпечені на рівні держави як у побуті, так і на об'єктах інфраструктури, освіти, культури тощо. Процес інклюзії має відбуватися одночасно в усіх сферах життєдіяльності суспільства, інакше в ньому неможливо буде забезпечити рівні права, рівні можливості та недискримінацію. Лише за цієї умови

ми зможемо досягти як реального процесу інклюзивної освіти, так і інклюзії суспільства в цілому.

Список літератури:

1. Дзеркало тижня. https://dt.ua/SOCIUM/inklyuziya-yak-format-zhittyediyalnosti-suspilstva-262838_.html
2. Мищак І. М. Реформування законодавчого забезпечення права на освіту людей з особливими потребами в Україні. Конституційна реформа в Україні: новий етап та сучасні виклики. К. : Інститут законодавства Верховної Ради України, 2015. С. 173–179.
3. Мищак І. М. Правове забезпечення запровадження інклюзивної освіти в Україні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2014. № 5. С. 37–43
4. Баймуратов М.О. Сучасні тенденції правового забезпечення надання освітніх послуг в європейських країнах. Вісник Маріупольського державного університету. Серія: право, 2015, вип.9-10. С.129-135.
5. Gryshova I. Yu., Nikoliuk E.V, Shestakovska T.L. Conceptualization of the Organizational Management Mechanism of the Development of the National Education System in the Context of Its Quality. Science and education. 2017. №10. С. 118-125
6. Gryshova I.Yu., Zamlynskyi V.A., Shestakovska T. L. Implementing Cluster Forms Into National Education Development Strategy. Science and education. 2017. №5. С. 56-61.

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОНСАЛТИНГОВИХ ПОСЛУХ В УКРАЇНІ

Онисковець І.В.

Студентка 5 курсу Факультету політико-інформаційного менеджменту
Спеціальності «Документознавство та інформаційна діяльність» Національного
університету «Острозька академія»

У статті розглянуто проблемні питання функціонування та розвитку ринку консалтингових послуг в Україні. Проаналізовано рівень споживання консалтингових послуг та конкуренції у цій сфері, а також особливості діяльності, конкурентні переваги та клієнтська база консалтингових компаній, що діють на вітчизняному ринку. Було виділено найважливіші причини стрімкого розвитку зростання попиту на консалтингові послуги на світовому ринку.

Ключові слова: консалтинг, клієнт, послуга, конкуренція, ринок

The article deals with the problem issues of the functioning and development of the consulting services market in Ukraine. The level of consumption of consulting services and competition in this area, as well as features of activity, competitive advantages and client base of consulting companies operating on the domestic market are analyzed. The most important reasons for the rapid growth of demand for consulting services in the world market were highlighted.

Keywords: consulting, client, service, competition, market

Постановка проблеми. Сфера консалтингових послуг є однією з найважливіших і швидкозростаючих складових світової економіки. В умовах глобалізації світової економіки сфера інформаційно-консалтингових послуг стає одним із впливових чинників, від яких залежить зростання економіки, підвищення конкурентоспроможності країни на світових ринках, покращення добробуту населення. Консалтинг є бізнесом перспективи, оскільки клієнтом консалтингової фірми може стати кожна функціонуюча компанія. Галузь бізнес-консультування порівняно молоді, але водночас цей бізнес є одним з

найуспішніших у світі – з 1990 року утримує показник щорічного приросту на рівні 10 % і зберігає лідируючі позиції з продуктивності праці [1]. За даними New York Times, 15 % компаній у розвинених країнах користуються послугами консультантів регулярно і 35 % звертаються до них по мірі необхідності. Слід зазначати, що сектор консалтингових послуг розвивається випереджаючими темами порівняно з іншими галузями світової економіки. Особливо швидкими темпами цей ринок розвивається в країнах Східної і Центральної Європи, у тому числі і в Україні.

Дослідженням консалтингових послуг та організації консалтингової діяльності активно досліджуються зарубіжними (Г. Верніков, Р. Джентл, М. Іванов, М. Кубр, Д. Майстер, Ф. Стееле, М. Фербер) та вітчизняними: П.Т. Саблук, Й.С. Завадський, М.Ф. Кропивко, М.Ф. Попов, В. Кучер, В.А. Верба, В. Коростельов, Т.І. Решетняк, О.К. Трофимова Ю.В. Чернов. З них Кучер О.В. – викладач Кам'янець-Подільської філії Європейського університету фінансів, інформаційних систем, менеджменту та бізнесу. Працює над проблемою інформаційно-консультаційних послуг як складової ринкової інфраструктури.

Мета статті. Метою статті є визначення тенденцій розвитку та особливостей функціонування ринку консалтингових послуг в Україні, з'ясування сучасного стану ринку та перспектив його розвитку.

Основні результати дослідження. Більшість розвинених великих підприємств та корпорацій звертаються за послугами до консалтингових компаній. За останні роки спостерігається швидке зростання консалтингових послуг. Це пов'язано з глобалізацією світової економіки. Останні досягнення інформаційної технології, глобальні інформаційні мережі змінили уявлення про межі підприємств і про технологію виробництва, управління і ведення бізнесу.

Серед найважливіших причин стрімкого розвитку зростання попиту на консалтингові послуги на світовому ринку слід назвати такі:

- загальну тенденцію глобалізації бізнесу, яка сприяє попиту на консалтингові послуги як серед транснаціональних корпорацій, що захоплюють нові ринки, так і серед щойно створених компаній, які сподіваються позиціонуватися на світовому ринку;
- можливість використання ідей і таланту консультанта як конкурентну перевагу в ринковій боротьбі;
- необхідність впровадження інформаційних технологій, які дозволяють у значній мірі підвищити продуктивність компанії.

Спектр питань, якими займається сьогодні консалтинг, є широким і динамічним. Він залежить від попиту на консультаційні послуги та вимог до їх змісту і якості. На відміну від поширеного в розвинутих країнах планомірного співробітництва з консультантами, що здійснюють обслуговування компаній з питань управління, управлінське консультування в Україні використовується епізодично. Це пов'язано з тим, що переважна більшість підприємств, фірм і компаній звертаються за консультаційною допомогою в критичних ситуаціях, коли власними зусиллями не можна вирішити існуючі проблеми.

В економіці України головний фактор, за яким вибирають консультанта, – низька ціна послуг разом з відносно високою якістю. Перевага українських консультантів в тому, що вони можуть надати кращу консультаційну пораду менеджеру підприємства, яке

функціонує у вітчизняній економіці, ніж іноземний спеціаліст, який не стикався з нашими проблемами на практиці. Отже, національні консультанти мають нагоду підняти якість своїх послуг до світового рівня і скласти конкуренцію світовим консалтинговим фірмам.

Консалтингові послуги, що надаються в Україні, дещо відрізняються від світових. Насамперед це зумовлено менталітетом держави та специфічним ставленням до ведення бізнесу взагалі. Український консалтинг має свої особливості, свої критерії і специфічні ознаки. Іноземні консультаційні фірми, які починають свою діяльність в Україні, зазвичай мають тут одногодвох представників, основним завданням яких є визначення рівня привабливості українського ринку для своєї фірми й визначені стратегії.

Варто відзначити, що українські консалтингові фірми є цілком конкурентоспроможними, особливо в таких видах діяльності, як реструктуризація підприємств та організація бізнес-процесів, управління якістю, інжиніринг, інформаційні технології, маркетинг, аудит, кадровий консалтинг і навчання.

Протягом останніх років на українському ринку оперує велика кількість закордонних консалтингових компаній, які надають свої послуги українському споживачеві. Перед національними компаніями постає питання: послугами якої консалтингової компанії краще скористатися – іноземної чи української.

Успіх консультаційних організацій в Україні багато в чому залежить від їх готовності до нововведень, адаптованості набору послуг до потреб клієнтів, пошуку нових продуктів і ринків, застосування нових методів втручання та внесення змін під час реалізації консультаційних пропозицій. Майбутнє консалтингу нерозривно пов'язане з підвищенням професіоналізму консультантів, високою якістю виконання замовлень, дотриманням етичних стандартів, здатних задовольнити потреби клієнтів. Економіка України постійно змінюється, процеси приватизації власності і роздержавлення стали новим імпульсом для консалтингу.

Поступовий перехід українських провідних компаній на нові принципи здійснення діяльності, що відповідають умовам інформаційної економіки, сприяє посиленню попиту на консалтингові продукти в сфері розробки і впровадженні інформаційних технологій, які формують жорсткі вимоги до організації відповідної системи підтримки управлінських рішень. Посилення ролі людського фактору у забезпеченні конкурентних переваг підприємств, ставлення до персоналу як до визначального чинника інтелектуального потенціалу компанії, що формує її ключові компетенції, має сприяти подальшому зростанню попиту на консалтингові послуги з управління персоналом.

Серед перспективних напрямів консалтингової співпраці у майбутньому мають стати такі функціональні сфери управлінського консульту-

вання як: впровадження корпоративного управління, розробка і впровадження систем фінансового та процесного управління, ризик-менеджменту, впровадження системи управління вартістю компанії, консультаційне супроводження проектів злиття і поглинання компаній.

Стимулом розвитку консалтингового бізнесу в Україні є постійне підвищення якості послуг та зростання професіоналізму у цій сфері. Це дає можливість зменшити залежність вітчизняних підприємств від послуг закордонних експертів.

Останнім часом з'являються консалтингові фірми, які розробили свою методологію роботи, володіють унікальними консалтинговими технологіями, створили нові підходи і методи розв'язання управлінських проблем, що характерні саме для українського бізнесу. Зараз у діяльності консультаційних фірм України намічаються якісні зміни, пов'язані зі зміною спеціалізації послуг, що надаються. Основними видами послуг консультаційного обслуговування стають постприватизаційна підтримка підприємств, маркетингові дослідження, організація маркетингу на підприємствах, розробка ділових стратегій розвитку, пошук партнерів та інвесторів, формування public relations, проведення рекламної кампанії.

Слід зазначити, що конкуренція в галузі є неоднорідною як у регіональних, так і продуктових сегментах. Український ринок консультування демонструє значну концентрацію як

за кількістю учасників, що пропонують консалтингові послуги, так і за географічною ознакою. За оцінкою експертів «велика четвірка» аудиторських компаній в Україні має понад 60 % обсягу продажів аудиторських та консалтингових послуг. Понад половини доходів, які генерують вітчизняні консалтингові компанії, отримуються від реалізації послуг з управлінського консультування та IT-консалтингу. Найбільш необхідними і, відповідно, найбільш розвиненими за таких умов в Україні стали такі види менеджмент-консалтингу: оціночна діяльність, перед приватизаційна підтримка, бізнес-планування, інвестиційна підтримка, післяприватизаційна підтримка, мінімізація податків. Найбільшого поширення в Україні дістала така складова консалтингу як бізнес-проекткування. Значне місце бізнес-проекткування обумовлене його необхідністю при отриманні банківських та інших кредитів. Отримав розповсюдження і такий різновид бізнес планування як інвестиційне проекткування. Жоден іноземний інвестор не почне працювати з організаціями, які прагнуть отримати інвестиції, без виконання ними підготовчих процедур.

В останні роки в Україні були здійснені й здійснюються проекти щодо розвитку підприємництва, підтримки підприємництва й реструктуризації підприємств. Всі вони стимулюють розвиток консалтингової діяльності в країні.

Висновки. Український ринок консалтингових послуг перебуває на ста-

дії формування. У порівнянні з розвинутими країнами його роль як інфраструктурного інституту економіки України залишається другорядною, а частка у ВВП країни мізерна. Разом з тим, активному становленню вітчизняного консультування сприяють процеси інтеграції українського бізнесу в світовий економічний простір, необхідність впровадження у діяльність вітчизняних підприємств сучасних управлінських інновацій. Партнерство з консультантами надає можливості вітчизняним компаніям оптимізувати часові, фінансові та людські ресурси для забезпечення підвищення ефективності своєї діяльності. До перспектив розвитку консалтингового ринку України слід віднести збільшення об'єму ринку, збільшення частки українських компаній у наданні послуг, покращення якості послуг, вихід українських компаній на іноземні ринки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Бестужева С.В. Міжнародна економічна діяльність України: навч. посіб. / С.В. Бестужева. – Х.: ХНЕУ, 2010. – 211 с.
2. Брінцева О.Г. Методи оцінки економічної та соціальної ефективності консалтингових послуг з управління персоналом / О.Г. Брінцева // Україна: аспекти праці. – 2009. – № 8. – С. 34–38.
3. Верба В.А. Детермінанти формування та тенденції розвитку консалтингового ринку в Україні // Стратегія економічного розвитку України. Зб. наук. праць. – 2008. – № 22–23. – С. 97–104.
4. Кривчик Г.Г. Україна в міжнародних організаціях: [навч. посіб.] / Кривчик Г.Г., Сergyгін С.М., Шибко В.Я. – К.: АДЕФ-Україна, 2011. – 219 с.
5. Офіційний веб-сайт інтернет-журналу про консалтинг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://search.ligazakon.ua>. – Назва з екрана.
6. Офіційний веб-сайт статистичного обзору ринків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.plunket-tresearch.com>. – Назва з екрана.

ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ, ЦІЛІ ТА ЗАВДАННЯ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ЯК ЕЛЕМЕНТА МАРКЕТИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Закашевська Ю. Ю.

студентка 5 курсу факультету політико-інформаційного менеджменту спеціальності «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» Національного університету «Острозька академія»

У статті розкрито сутність завдань та цілей мерчандайзингу. Запропоновано характеристики інструментів мерчандайзингу торгового підприємства у відповідності до поставлених завдань та цілей. З'ясовано, що мерчандайзинг є багатофункціональним та реалізує свої функції за допомогою широкого асортименту інструментів.

Ключові слова: мерчандайзинг, інструменти мерчандайзингу, торгове підприємство.

The article describes the essence of tasks and goals of merchandising. The description of the merchandising instruments of a trading enterprise is proposed in accordance with the set goals and objectives. It is revealed that merchandising is multifunctional and realizes its functions with a wide range of tools.

Key words: merchandising, merchandising tools, trading company.

Постановка проблеми. Для того аби успішно конкурувати в умовах складного та багаторівневого бізнесу, коли навіть найкращий товар не може продатися самостійно, підприємствам необхідно залучати клієнтів, виявляти потреби споживачів, переконувати їх у доцільності придбання товарів та послуг, створити ефективні умови представлення продукції в магазинах.

Вдале застосування інструментів мерчандайзингу дає змогу торговельним підприємствам забезпечити ефективне представлення товарів та послуг на місцях продажу, створити особливу атмосферу закладу, сприятливі умови

торгівлі, сформувати лояльність покупців, а отже, стимулювати обсяги продажу та отримати більші прибутки.

Усе це визначає важливість та актуальність використання інструментів мерчандайзингу в управлінні поведінкою споживачів як одного з ключових чинників, що сприяє підвищенню результативності збутової політики торгових підприємств.

Мета статті. Метою даного дослідження є розгляд основних інструментів, з'ясування цілей та завдань мерчандайзингу в діяльності підприємства.

Основні результати дослідження. Створення і просування товарів та

послуг на ринок є досить складним процесом, оскільки існує необхідність у виділенні свого товару серед інших, забезпеченні його попитом та, як наслідок, успішною реалізацією.

Мерчандайзинг, як елемент маркетингової діяльності, що спрямований на збільшення обсягів, виконує низку функцій, серед яких:

- оптимальне планування магазину і торговельної зали;
- формування зовнішнього вигляду місця продажу товарів;
- створення привабливої та зручної упаковки;
- рекламне оформлення місця продажів;
- контроль за своєчасним поповненням товарних запасів і за наявністю товарів в торговельній залі;
- якість обслуговування покупців з врахування їх думки протягом всіх етапів здійснення покупки;
- раціональні підходи до ціноутворення товарів, що продаються;
- розроблення методів стимулювання продажів товарів конкретних торговельних марок [2, с. 7].

Таким чином, мерчандайзинг є багатофункціональним та реалізовує зазначені функції за допомогою широкого асортименту інструментів.

Серед основних інструментів мерчандайзингу можна виділити такі:

- зовнішній та внутрішній дизайн магазину;
- товарний асортимент;
- планограма магазину (зонування торговельного залу);
- реклама та POS-матеріали [3, с. 661].

До інструментів, спрямованих на формування атмосфери та іміджу торговельного закладу, можна віднести зовнішній та внутрішній дизайн. До зовнішнього дизайну належать оформлення прилеглих територій, стоянки автомобілів, фасадів, вхідних дверей. До внутрішнього – колір, запах, звук та освітлення магазину. Це саме ті інструменти, які формують атмосферу торговельного закладу. Під атмосферою магазину розуміють сукупність факторів торговельного підприємства, які здійснюють певний вплив на сенсорні рецептори і формують психологічний стан відвідувача [4, с. 352]. До того ж, такий інструмент, як дизайн торгового простору сприяє зростанню спонтанних покупок.

Прийняття рішень про розміщення відділів у магазині та викладка товарів у торговельному залі здійснюється не довільно, а за певними правилами і відповідно до розробленої схеми. Такою схемою є планограма викладення товару – документ, в якому детально зображується викладка товарів з точним зазначенням місць розміщення на певному торговельному обладнанні. Планограма включає і зонування цілих відділів в торговельному закладі загалом [6].

Важливим фактором представлення товару є збалансована та грамотно розроблена система освітлення, що дає змогу виділити товар серед інших. Різні види освітлення можуть або підкреслювати, або нейтралізувати основні кольори товару на полиці. Освітлення повинно привертати увагу та

викликати інтерес до закладу у покупців, створювати особливу атмосферу.

Функції інформування, залучення та орієнтування виконують POS-матеріали. Спеціалісти з мерчандайзингу стверджують, що реклама в місцях продаж повинна нагадувати споживачу про існування певної марки, викликати в його пам'яті ті персонажі, які асоціюються з її рекламою. Вона також повинна забезпечити потенційного покупця додатковою інформацією на користь вибору ним того чи іншого товару. Як стверджують фахівці, в проведенні реклами в місцях продаж зацікавлені в першу чергу виробники чи власники торгових марок. Але не менш вигідна вона і для роздрібних торговців [1, с. 39-41].

Залежно від завдань, які повинні виконувати інструменти мерчандайзингу, їх можна поділити на:

- інструменти, спрямовані на презентацію товарів в торговельному залі. Сюди відносять: асортимент, планограма торговельного залу, викладка товарів, торговельне обладнання;
- інструменти, спрямовані на приваблення клієнтів та інформаційну підтримку товарів: зовнішні засоби реклами (вітрини, вивіски), внутрішні засоби реклами (POS-матеріали);
- інструменти, спрямовані на формування атмосфери та іміджу торговельного закладу. До таких інструментів належать зовнішній дизайн (оформлення прилеглих територій, стоянки для автомобілів, фасадів, вхідних дверей) та внутрішній дизайн (колір, запах, звук, освітлення) [7].

Різні суб'єкти ринкової діяльності застосовують мерчандайзинг по-різному. Так, існують розбіжності між цілями виробника та торгового підприємства. Виробник переслідує мету, пов'язану з створенням впізнаваності власної торгової марки та просуванні її на ринку. Що стосується роздрібно торговця, то він зацікавлений у якісних торгових марках, а ключовим для нього є максимальне залучення покупців у магазин, формування довіри до нього, вдосконалення та розширення асортименту, збільшення прибутку.

Таким чином, основними цілями мерчандайзингу для торгового підприємства є:

- оптимізація торговельного асортименту за допомогою виявлення перспективних і неперспективних позицій і груп товарів;
- забезпечення торговельної точки продукцією та її доступності для споживачів;
- грамотне використання площі торговельної зали та простору на полицях;
- забезпечення покупців необхідною інформацією;
- привернення уваги покупця до товарів, нових продуктів та спеціальних пропозицій;
- вплив на поведінку споживачів, дотримуючись соціальної законності норми;
- підвищення рівня прийняття рішень покупцем безпосередньо в точці продажу, збільшуючи час перебування покупця в магазині та кількість здійснених покупок;

- сформувати позитивний образ магазину за допомогою гарантії якості пропонуванних товарів, забезпечення асортименту і підвищення культури обслуговування покупці [2].

Загалом, успішна організація мерчандайзингу залежить від усіх традиційних суб'єктів каналів розподілу: виробника, дистриб'ютора, продавця та споживача. Завдяки об'єднанню їх зусиль можливе ефективне просування товару певної торгової марки від виробника до кінцевого споживача.

У системі взаємних зв'язків учасників торгівлі виробник створює і просуває марочний товар, удосконалює асортимент і упаковку, формує позитивний імідж і стимулює переваги споживача. Він забезпечує логістичне обслуговування роздрібних торговців, подає підтримку процесу продажів на всіх рівнях каналу руху товару. Основне завдання дистриб'ютора – забезпечувати постійну присутність необхідної кількості товарів в роздрібній торговельній мережі. Роздрібний торговець організовує безпосередній продаж споживачеві просуваних по каналах товарів, при цьому здійснює викладення товарів і оформляє точки розміщення торговельних марок так, щоб привернути додаткову увагу кінцевих покупців і спонукати їх до здійснення покупки. Реалізація цих заходів дає очевидні переваги учасникам ринку: зростають продажі, збільшується товарообіг [5].

Варто зазначити, що мерчандайзинг є комплексом заходів, спрямованих на просування, збут товарів та послуг, збільшення прибутку. А взає-

модія мерчандайзингу з компонентами маркетингової діяльності сприяє впливу на покупців та стимулювання їх до імпульсних покупок товарів з подальшим повторенням покупки.

Висновки. Мерчандайзинг, як елемент маркетингової діяльності, що спрямований на збільшення обсягів, є багатофункціональним та виконує низку функцій та завдань за допомогою широкого асортименту інструментів. Мерчандайзинг взаємодіє з компонентами маркетингової діяльності, що сприяє впливу на покупців та стимулюванню їх до імпульсних покупок товарів з подальшим повторенням покупки.

Список використаних джерел та літератури

1. Иванова, О. POS-материалы: роскошь или необходимость [Текст] / О. Иванова // Маркетинг и реклама. – 2004. – №2. – С. 39-41.
2. Капінус, Л. В. Мерчандайзинг [Текст]: конспект лекцій. / Л. В. Капінус, С. Б. Розумей. – К.: НУХТ, 2013. – 75 с.
3. Смит, П. Ф. Маркетинговые коммуникации: комплексный подход [Текст] / П. Ф. Смит. – К.: Знання-Прес, 2003. – 796 с.
4. Снегирева, В. В. Книга мерчандайзера [Текст] / В. В. Снегирева. – СПб.: Питер, 2005. – 384 с.
5. Завдання мерчандайзингу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://mydocx.ru/1-77272.html>. – Назва з екрану.
6. Планограма викладки товару [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.trademanagement.ru/termin/97/>. – Назва з екрану.
7. Формування інструментів мерчандайзингу торговельного підприємства [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.global-national.in.ua/archive/4-2015/103.pdf>. – Назва з екрану.

ПРОЦЕДУРА ЕКОЛОГІЧНОЇ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ЗА КОРДОНОМ

Блага В.В., Пурдя К.В., Сідякіна Є.О.

доцент, к.е.н.; студенти групи ЕП-31

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Ключові слова. Середовище, вплив, довкілля, проекти, ризик, контроль, екологічна оцінка.

Keywords: Environment, impact, environment, projects, risk, control, environmental assessment.

Оскільки принципи й методика оцінки впливу на довкілля в Україні дещо відрізняються від закордонних, це значно ускладнює процес екологічної оцінки проектів, які передбачають залучення іноземних інвестицій. Це призводить до істотного зменшення ефективності екологічного забезпечення таких проектів через наявність прогалин та інших недоліків вітчизняного нормативно-правового регулювання.

Проблемами взаємодії природи, суспільства та економіки займалися у своїх працях А. Тюрго, Д. Рікардо, Г. Тюнена, К. Маркса, Л. Вальраса, А. Маршала, С. Подолинського. Дослідження, пов'язані із мінімізацією шкоди навколишньому середовищу внаслідок діяльності людини, здійснювали М. Долішній, Л. Мельник, І. Михасюк, Л. Рібун, Ю. Стадницький, В. Степанов, Ю. Туниця, С. Харічков, В. Шевчук.

Вітчизняний існуючий інструментарій здійснення оцінки впливу на довкілля орієнтований більшою мірою

на констатацію чинників негативного впливу без врахування превентивної оцінки екологічних наслідків реалізації запланованої господарської діяльності (як це відбувається за кордоном). Практика такої оцінки часто обмежується прогнозом кількісних екологічних характеристик запланованої господарської діяльності, зокрема таких як: обсяги викидів, скидів, відходів, тощо. Європейський досвід господарювання демонструє посилену увагу до визначення складних робіт з оцінки впливу на довкілля (скопінгу) [1]. Більшість питань, які так чи інакше стосуються екологічної проблеми, вирішуються за допомогою відповідної організації процедури оцінювання. Для того, щоб спростити вирішення поставлених завдань, застосовуються спеціальні інструменти (класифікація видів та масштабів діяльності, впливу на довкілля; застосування критеріїв оцінки впливу на довкілля залежно від характеру впливу; застосування критеріїв оцінки кумулятивного впливу, інтегральних характеристик впливу,

Таблиця 1

Процедура екологічної оцінки

Процедури екологічної оцінки	Зміст процедури екологічної оцінки
Екологічний скринінг	1. Класифікація інвестиційних проектів 2. Встановлення відповідності інвестиційних проектів екологічним нормам 3. З'ясування пріоритетності інвестиційних проектів 4. Підготовка меморандуму про екологічний скринінг
Попередня екологічна оцінка	5. Підготовка результатів попередньої екологічної оцінки
Детальна економічна оцінка і розробка екологічних умов реалізації інвестиційного проекту	6. Звіт про результати детальної економічної оцінки
Узгодження переліку екологічних умов	7. Включення переліку екологічних умов в технічний та фінансовий плани
Екологічний контроль за ходом реалізації інвестиційного проекту	8. Звітність за результатами екологічного контролю за ходом реалізації інвестиційного проекту
Екологічний аналіз результатів виконання інвестиційного проекту	9. Звіт по результатам виконання інвестиційного проекту

тощо) [2]. Варто зауважити, що держава, суб'єкти господарювання та громадські організації (які представляють інтереси населення) відіграють вирішальну роль в даному процесі, оскільки вони є суб'єктами структуризації цієї системи. При цьому, необхідно звернути увагу на те, що наявність кількох суб'єктів організації призводить до дисбалансу самої системи. Тобто, структура, яка буде створена в результаті реструктуризації, повинна відповідати головним засадам концепції сталого розвитку й стимулювати інтерес виробничих суб'єктів до провадження екологічно орієнтованої діяльності. Оскільки існують відмінності у вітчизняних та міжнародних умовах й принципах, це негативно впливає на організацію міжнародної співпраці, призводить до неефективного розтрачання матеріальних і трудових ресурсів. Неможливо упустити

той факт, що будь-який суб'єкт господарювання, що вирішить залучити кошти закордонних інвесторів, зобов'язаний здійснити оцінку впливу на довкілля згідно міжнародних вимог, а потім, з метою отримання необхідних дозволів й позитивних висновків державних експертиз, необхідно розробляти проектну документацію, яка включатиме оцінку впливу на довкілля згідно вимог вітчизняного законодавства [3,4]. Розглянемо, як саме відбувається процедура екологічної оцінки, спираючись на зарубіжний досвід (табл. 1).

Схема, якою користуються в закордонних країнах, щодо впливу інвестиційного проекту на навколишнє природне і соціальне середовища та економічні параметри показана на рис. 1.

За кордоном здійснення екологічної оцінки інвестиційних проектів у повному обсязі передбачає вирішення

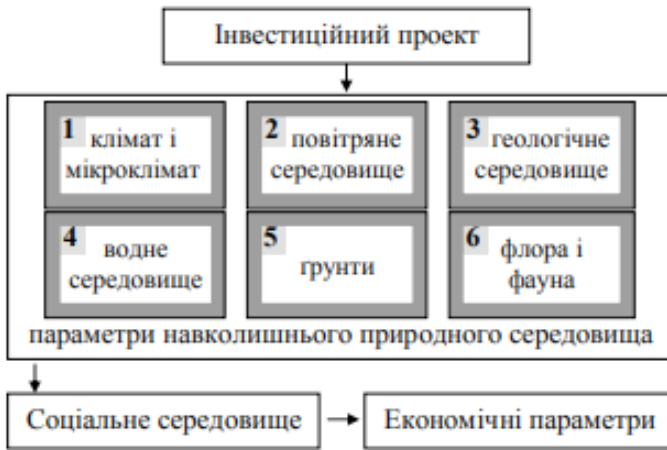

Рисунок 1 – Схема впливу інвестиційного проекту на навколишнє природне і соціальне середовища та економічні параметри

таких задач: класифікацію інвестиційних проектів (варіантів проекту) за ступенем впливу на оточуюче середовище; проведення оцінки впливу на оточуюче середовище; контроль за ходом виконання оцінки впливу на оточуюче середовище; екологічна експертиза відповідної документації, пов'язаної із завершальними або проміжними результатами оцінки; узгодження екологічних умов реалізації проекту; контроль за виконанням екологічних умов [5]. В міжнародних системах екологічного аналізу скринінг – це процедура визначення необхідності проведення екологічної оцінки для конкретного проекту або діяльності в цілому [6]. Закордонні спеціалісти у галузі проектної оцінки наполегливо рекомендують враховуючи високий ступінь невизначеності, під час здійснення усіх процедур екологічного аналізу, широко застосовувати метод чутливості. Його застосування може

допомогти перевірити ефект прогнозованих змін та, відповідно, підвищити достовірність оцінки. Слід зазначити, що у вітчизняній проектній практиці екологічної оцінки метод чутливості застосовується вкрай обмежено. Насамперед це пов'язано із тим, що до теперішнього часу національна система оцінок антропогенного навантаження на навколишнє середовище оперувала чітко регламентованим набором інструментів. За кордоном до екологічної оцінки інвестиційного проекту відносяться як до надзвичайно відповідального етапу комплексної розробки проекту, який полягає не тільки в дослідженні впливу проекту на навколишнє природне середовище, а й впливу цього середовища на сам проект. Багатогранність екологічної оцінки суттєво ускладнює його процедуру, адже екологічні норми не мають однозначного трактування, а з іншого боку, вплив проекту на природу

інколи просто неможливо передбачити. Тому в цьому напрямі потрібно виконати ґрунтовні дослідження і наперед структурувати і поглибити методичний апарат екологічного дослідження, так як це здійснюють у передових країнах світу. Без цього усі інші напрями розробки проекту просто втрачають свій сенс, оскільки компенсувати екологічну шкоду фінансовими, економічними та соціальними результатами неможливо.

Література:

1. Андрусевич А.О. Оцінка впливу на довкілля в Україні: вирішення проблеми по-європейськи. – РАЦ «Суспільство і довкілля», 2011. – 18 с.
2. Кривонос Е.В. Оценка воздействия на окружающую среду: отечественный и международный подходы // Oil and Gas Eurasia, 2011. – №4. – С. 46-48.
3. Freeman P.K. Managing environmental risk though insurance / P.K. Freeman, H.C. Kunreuther. – Boston [ect.], 1997. – P. 45-46.
4. Оценка воздействия на окружающую среду и экологическая экспертиза: российско-германское методическое пособие. – Иркутск, 2008. –200 с.
5. Verma V. Managing the Project Team. The Human Aspects of Project Management / Verma V. – Pennsylvania, PA: PMI, 1997. – V. 3. – 296 p.
6. Пурба С. Спасение проекта. Как избежать катастрофы при управлении проектом. / Пурба С., Зуккеро Д. – Экспресс-курс для начинающих топ-менеджеров – М.: НТ Пресс, 2007. – 432 с.

SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES OF UKRAINE IN AGRICULTURE

Dziurakh Yurii

Assistant lecturer at the Department of Administrative and Financial Management
Lviv Polytechnic National University

Ключові слова: наукова діяльність, інноваційна діяльність, сільське господарство.

Keywords: scientific activity, innovation activity, agriculture.

Economic growth of Ukraine is associated with the solving the problems of innovative restoration and development of basic industries, their structural reorganization, and the introduction of new economic relations between the market actors. Agriculture is one of the priority and key sectors of the national economy. In the current economic and military-political conditions that are extremely difficult only agricultural production showed some positive dynamics and ensured an increase in the export potential of the state.

However, further economic growth and a significant increase in the efficiency of production and investment in agriculture is possible only due to the industrialization of enterprises in the industry, the transition to an innovative development model, throughout the modernization and agricultural production re-equipment.

It is worth to consider the main indicators that characterize the intensity of innovation in agriculture.

The Academy of Agricultural Sciences that specializes in scientific research in the field of agriculture was 26.7% in rela-

tion to the total number of scientific organizations in Ukraine as of 2016. This indicator is quite significant comparing the share of the Academy of Agrarian Sciences to other scientific organizations. One can see that the Academy of Agrarian Sciences is ranked the second (after the Academy of Sciences – 56.2%) by the number of scientific organizations [1].

The number of doctoral students in the field of agricultural sciences increased by 18 people during 2014-2015. However, in 2016 it its decrease to 30 people was observed (-12 people compared to 2015). The situation above shows that during the period 2015-2016 the level of training of scientific personnel was reduced. It is worth paying attention to the number of researchers who carried out research and development in the field of agricultural sciences. The largest number of scientific and technical personnel in the agricultural sector was employed mainly in the public sector by 2016 – 3776 employees (81% of the total). In the sector of higher education, 590 employees were employed (12% of the total). Only 297 employees (6% of the total) were involved in the en-

trepreneurial sector [1-2].

Historically, Ukraine has significant scientific and innovative potential. In the field of agricultural production, a wide network of scientific institutions, experimental productions and experimental farms of the National Academy of Agrarian Sciences of Ukraine was established. The Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine had a large number of high and secondary education institutions.

Ukraine is the country that has the best natural and favorable climatic conditions in the world for agricultural production but due to technological backwardness and irrational organization of production today cannot provide its population with high-quality affordable food products.

Innovative activities in the field of agriculture should be aimed at the creating and the attracting from the external environment such innovations that would promote competitiveness, strengthen market positions and provide a development perspective.

The weak innovation and investment activity of agricultural enterprises in the current economic conditions is primarily caused by the high commercial risk of investing in the innovative sphere, as well as the need for high financial costs, long payback period, and the imperfection of legal system that is related with the scientific and technical activities. The situation is aggravated also by the fact that today

there is no sufficient ground for stimulating the wide introduction to organizational production of organizational and economic and innovation in equipment and technology. Fiscal and financial and credit policy is imperfect, there is no specialized infrastructure of production resource provision and its innovation and investment activity.

In addition, there is low innovation and investment activity of agricultural enterprises. It is due to the lack of solvent demand for scientific and technical and science-intensive products as a result of unsatisfactory financial and economic situation, insignificant volumes of budget financing and discriminatory conditions for access to banks' credit resources.

Thus, one can conclude that the use of investment and innovative approaches to economic activity is one of the promising directions of development of agricultural enterprises of Ukraine in the context of the existence of the necessity to increase production volumes and the competitiveness level of agricultural products.

References

1. Dani сайту Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Data of the site of the State Statistics Service of Ukraine] ukrstat.gov.ua. Retrieved from www.ukrstat.gov.ua [in Ukrainian].
2. Naukova ta innovatsiina diialnist Ukrainy u 2016 rotsi: Statystychnyi zbirnyk [Scientific and Innovative Activities of Ukraine in 2016. Statistical Collection]. Kyiv: Derzhstat [in Ukrainian].

ЕЛЕКТРОННИЙ ДОКУМЕНТООБІГ: НЕОБХІДНІСТЬ СЬОГОДЕННЯ ТА ЗАПОРУКА УСПІХУ

Волянська-Савчук Л.В.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри управління персоналом і економіки праці Хмельницького національного університету

Клімас В.А.

студент, кафедри управління персоналом і економіки праці Хмельницького національного університету

Сучасний ринок праці характеризується витісненням традиційних способів діяльності та активним впровадженням інноваційних автоматизованих форм роботи. На особливу увагу заслуговують системи електронного документообігу, які все частіше використовуються сучасними підприємствами, установами та організаціями.

Такі системи призначені для автоматизації процесів діловодства, управлінського документообігу, для організації роботи з документами з використанням безпаперових технологій та для забезпечення електронного документообігу із застосуванням електронного цифрового підпису (ЕЦП).

На сьогоднішній день необхідність електронних документів досліджуються у працях таких науковців, як: О. Охотень, М. Кисельов, А. Чучковська та ін.

Електронний документообіг – сукупність процесів створення, оброблення, правління, передавання, одержання, зберігання, використання та знищення електронних документів, які виконуються із застосуванням перевірки цілісності та у разі необхіднос-

ті з підтвердженням факту одержання таких документів [1].

Система електронного документообігу – це організаційно-технічна система, що забезпечує процес створення, управління доступом і поширення електронних документів у комп'ютерних мережах, а також забезпечує контроль за потоками документів в організації.

Головне призначення системи електронного документообігу – автоматизувати весь комплекс робіт із електронними документами: введення у систему, їх реєстрацію, розподіл і розсилання, редагування, оперативне збереження, пошук і перегляд, відтворення, контроль виконання, розмежування доступу до них тощо. Впровадження системи електронного документообігу сприяє підвищенню культури діловодства, забезпеченню суттєвої економії коштів на тиражування та пересилання значної кількості документів, що вкрай актуально нині за умов обмеженого фінансування державних органів. Крім цього, застосування системи електронного документообігу дозволяє прискорити

терміни опрацювання документів, удосконалити механізм організації та виконання документів, автоматизувати виконання однотипних операцій, спростити використання інформації документів за рахунок розширення можливостей їхнього пошуку [2].

Документообіг в державі є системою, що матеріалізує процеси збирання, перетворення, зберігання інформації, а також процеси управління: підготовку та прийняття рішень, контроль за їх виконанням. На рівні установи спеціальні служби допомагають адміністрації вирішувати управлінські завдання, забезпечуючи підготовку та рух документів, доставку їх до виконавців та зацікавлених осіб. До таких служб в науковій установі належать канцелярія, відділ кадрів, бухгалтерія, юридичний відділ, плановий відділ, архів та інші.

До системи електронного документообігу ставляться такі основні вимоги: масштабованість, розподіленість, модульність та відкритість. Масштабованість потрібна для того, щоб система могла підтримувати будь-яку кількість користувачів (здатність системи нарощувати потужність визначалася потужністю відповідного програмного забезпечення). Архітектура систем документообігу повинна підтримувати взаємодію розподілених майданчиків для роботи з документами в територіально розподілених організаціях. Також система має складатися з окремих, інтегрованих між собою, модулів. Модульність потрібна на той випадок, якщо користувачеві системи не потрібно відразу впроваджувати усі ком-

поненти системи документообігу, або спектр завдань установи вужчий, ніж весь спектр завдань документообігу. І, нарешті, система повинна мати відкритий інтерфейс для можливого подальшого опрацювання та інтеграції з іншими розподіленими системами [3].

Якщо дотримуватись цих елементарних вимог, то електронний обіг в будь-якому випадку допоможе досягти успіху у тій справі у якій він використовується.

Сьогодні без електронного документа вже неможливо уявити ні одне підприємство, організацію, навчальний заклад, тощо. Електронний документообіг є невід'ємною частиною ведення справ та переговорів які висувають вимоги до ефективної діяльності будь-якого підприємства.

Світові економічні стандарти вимагають впровадженням у життя системи електронного документообігу та подальшого розвитку цієї системи у всіх галузях країни. Він спроможний змінити та вдосконалити комунікації між країнами, підприємствами, організаціями, колегами, тим самим сприяти розвитку людського суспільства та його інтелектуального потенціалу, який так необхідний у сучасному світі будь-якій державі, яка хоче бути успішною та процвітаючою.

Література

1. Електронний документообіг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронний_документообіг.
2. Радченко С. В. Особливості систем електронного документообігу у дер-

- жавних органах України / С. В. Радченко // Архіви України. – 2013. – № 4. – С. 39-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ay_2013_4_3
3. Величкєвич М. Б. Електронний документообіг, тенденції та перспективи / М. Б. Величкєвич, Н. В. Мітрофан, Н. Е. Кунанець // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2010. – № 689: Інформаційні системи та мережі. – С. 44–53. – Бібліографія: 20 назв.

ІНВЕСТИЦІЙНИЙ БАНКІНГ УКРАЇНИ: РЕАЛІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Заєць Є.Р.

магістр, спеціальність «Банківська справа»
Львівський національний університет ім. Івана Франка

Ключові слова: інвестиційний банкінг, інвестиції, цінні папери, фондовий ринок.

Keywords: investment banking, investments, securities, stock market.

В умовах ринкової економіки однією з найпоширеніших форм руху капіталів є інвестиції. Вони виступають першоосновою для налагодження економічних взаємозв'язків на міжнародному просторі. Для забезпечення позитивної динаміки рівня розвитку країни пріоритетним завданням економіки і банківського сектору є розвиток інвестиційного банківництва.

Можливість поєднувати діяльність на кредитному та на ринку цінних паперів дає банківським інституціям суттєві переваги. Значний інвестиційний потенціал банків є одним із основних важелів формування та прискорення руху фінансових потоків і забезпечення необхідними ресурсами всіх суб'єктів господарювання.

У зарубіжній практиці під терміном «інвестиції» розуміють, як правило, кошти, вкладені в цінні папери на тривалий термін [1]. Це є теоретичним відображенням реально існуючих економічних відносин, оскільки механізми інвестування в ринковій економіці безпосередньо пов'язані з ринком цінних паперів. Під інвестиціями розумі-

ють і як всі напрямки розміщення ресурсів комерційного банку, так і операції з розміщення грошових коштів на визначений строк з метою отримання доходу.

В Україні комерційні банки є досить активними учасниками ринку цінних паперів. Діюче законодавство [2] дозволяє вітчизняним комерційним банкам здійснювати широке коло операцій із цінними паперами: банки можуть виступати як емітентами власних акцій, облігацій, депозитних сертифікатів та інших цінних паперів, вони можуть придбати цінні папери за рахунок власних коштів, виступаючи в ролі інвесторів.

Особливістю інвестиційної діяльності комерційних банків України є те, що вони дуже інертно інвестують в реальний сектор економіки, що зумовлено високими кредитними ризиками. Саме тому, тривалий час, вітчизняні банки під час формування портфеля цінних паперів найбільше вкладень здійснювали в облігації внутрішньої державної позики (ОВДП), надаючи, таким чином, перевагу швидким і га-

рантованим доходам, ніж прямому фінансуванню реального сектора економіки.

До основних причин низької ефективності банківської системи та її інвестиційної складової можна віднести [3, с.6-13]: недостатність ресурсів для проведення інвестиційних операцій; бажання банків максимізувати віддачу підвищенням процентної ставки за кредитами; високі вимоги банків до забезпеченості інвестиційних кредитів; непрозорість ринку капіталу; недовіра до банків з боку клієнтів; недосконалість законодавства; низька ліквідність вторинного ринку цінних паперів; недостатня кількість платоспроможних позичальників.

Як свідчить практика, для того, щоб інвестиційна діяльність була ефективною, банки повинні володіти дешевими ресурсами, які перерозподіляються від імені держави. За таких обставин актуальним є створення спеціалізованих інвестиційних банків на основі державних ресурсів, але за принципом роботи комерційних.

На нашу думку для стимулювання активізації вітчизняного інвестиційного банківництва доречно застосувати зарубіжний досвід в 3 основних напрямках: розроблення моделі організації роботи комерційних банків на ринку цінних паперів; надання інвестиційних послуг у межах фінансових супермаркетів та розвиток інвестиційних банків; інвестування банківських фінансових ресурсів у сектор малого та середнього бізнесу виробничої сфери.

Отже, за результатами проведеного дослідження можна сформулювати такі висновки: інвестиційна діяльність банків відіграє важливу роль як для розвитку реального сектора економіки, так і для країни в цілому, адже поліпшення інвестиційного клімату в державі дозволить підвищити конкурентоспроможність вітчизняної продукції, збільшити добробут населення; потрібно розпочати низку реформ для активізації банків як інвесторів, але, передусім, стимулювання даної сфери варто розпочати зі створення стабільних умов розвитку економіки, що передбачає стійку нормативно-правову базу та режим оподаткування; для активізації банків як інвесторів, потрібно розвивати фондовий ринок в Україні, створювати сприятливі умови для розвитку реального сектора економіки, що сприятиме зниженню ризиковості довгострокового кредитування.

Література:

1. Дмитрієва І. Н. Сутність інвестиційної діяльності комерційного банку [Текст] / В. Н. Дмитрієва // Молодий вчений. – 2012. – №8. – С. 94-96.
2. Закон України «Про банки та банківську діяльність» № 2121-III від 07.12.2000: остання редакція від 09.01.2009 / Верховна Рада України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 5-6. – С. 30.
3. Інвестиційна діяльність банків України [Електронний ресурс] Болдова А. А., Романова Г. І. // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2013. – № 1.- 196 с.

ОСНОВНІ ДЕТЕРМІНАНТИ РОЗВИТКУ ІСТОРИЧНОГО ТУРИЗМУ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ УКРАЇНИ

А.В. Колодійчук,

к.е.н., доцент, Ужгородський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету;

Ф.А. Важинський,

к. е. н., старший науковий співробітник

ДУ “Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долішнього НАН України”

Ключові слова: історичний туризм, сільські території, кластер, туристична атрактивність, рекреація, туристичний ресурс, музейна справа.

Keywords: historical tourism, rural territories, cluster, tourist attraction, recreation, tourist resource, museum business.

Дуже часто, при дослідженні потенціалу економічного розвитку сільської місцевості не враховують багату історико-культурну спадщину, яка розташована на сільських територіях України. Як писали ще у 70-х рр. вчені Ю. Веденін та В. Преображенський, у територіальних рекреаційних системах (ТРС) “підсистеми природних і історико-культурних елементів становлять ядра їхньої туристичної атрактивності” [2], тобто їх рекреаційної цінності, привабливості туристичних ресурсів ТРС. З іншого боку, міському туризму, як правило, завжди приділяється багато уваги, але історико-культурний туризм на сільських територіях як окрема гілка проведення наукових туристичних досліджень майже не розглядається, а лише фрагментарно розглядається у рамках етнічного туризму, замкового туризму, релігійного (езотеричного, паломницького) туризму. Мова йде про музейні місця і музеї

великих історичних битв та ключових історичних подій й діячів на сільських територіях, залишки стародавніх міст, давніх оборонних споруд в сільській місцевості. Проблема полягає в тому, що історичний сільський туризм комплексно не розглядається, а це призводить до занепаду історичних пам’яток, відсутності туристичної комерціалізації археологічних та культурно-історичних знахідок, невключення їх у туристичні каталоги і путівники. За історичними періодами, до яких, власне кажучи, належать історико-культурні пам’ятки на селі, можна умовно виділити античний (до 5 ст. н.е.), княжий (5-15 ст.), козацький (15-18 ст.), царський (18-20 ст.), радянський (20 ст.) історичний туризм. В Україні локалізовано чимало важливих осередків сільського історичного туризму. Розглянемо найвідоміші з них, котрі можна було б об’єднати в перспективі у кластери сільського іс-

торичного туризму, що в результаті дало б новий якісний туристичний продукт, який би користувався значним попитом на ринку туристичних послуг. В першу чергу, це заповідне урочище “Козацькі Могили” у Радивилівському районі на Рівненщині. У його межах розташований національний історико-меморіальний заповідник “Поле Берестецької битви”, заснований у 1966 р. на честь битви під Берестечком, що відбулась тут у червні 1651 р. між козацько-татарським військом під проводом Б. Хмельницького та польськими військами Яна II Казимира, в якій перемогу здобули останні. Заповідник локалізований у селі Пляшева, а до його складу входять: Музей заповідника, Свято-Георгіївський монастир, Михайлівська церква 17 ст., урочище Гайок, де відбувся бій 300 козаків, урочище Козацька Переправа – місце переправи війська Хмельницького, урочище Монастирщина – кладовище козаків, які брали участь у битві, Острівцецьке урочище, де знаходилася раніше Михайлівська церква, урочище Козакова Яма, де загинув останній козак із загону, що прикривав відхід основних козацьких сил, пам’ятник козакам та селянам скульптора А. Куца, поставлений 1991 р. Державний історико-культурний заповідник “Поле Полтавської битви (1709)”, який заснований у 1981 р., займає площу 772 га і входить до складу Міжнародної організації військово-історичних музеїв ІСОМАМ, яка функціонує під патронатом ЮНЕСКО. З 1994 року тут відкрита постійна виставка “Козацька

держава”. До комплексу входять Музей битви, Сампсоніївська церква, релігійні обеліски, пам’ятник Слави, Хрестовоздвиженський монастир, Спаська церква, пам’ятні знаки, що стосуються фрагментів битви. В музеї знаходиться 9 експозиційних тематичних залів, присвячених подіям Північної війни початку 18 століття, де можна побачити зразки тогочасної зброї, медалей, портрет, гравюр, грамот і т.д.

У Черкаському регіоні знаходиться Корсунь-Шевченківський історико-культурний заповідник-музей, в основному присвячений подіям Корсунь-Шевченківської наступальної операції 1944 року радянських військ проти німецько-фашистських загарбників і містить понад 50 тис. одиниць музейних експонатів, займає площу у 100 га. Тут розташований музей К. Стеценка у селі Квітках, а також літературний музей І. Нечуй-Левицького у с. Стеблеві. Привертає до себе значну увагу й інший історичний заповідник “Батьківщина Тараса Шевченка”, створений у 1992 р. і локалізований на Звенигородчині. Комплекс охоплює літературний музей Шевченка у с. Шевченкове, Моринський музей, музей історії смт Вільшанка, в цілому 43 об’єкти культурно-історичної спадщини і майже 8 тис. музейних раритетів.

Найбільш визначним об’єктом історичного туризму періоду княжої доби є частина розташованого поза містом Галичем Івано-Франківської області національного заповідника “Давній Галич” [1] у селі Крилос, де

знаходяться залишки княжого міста Галича 11-13 століть, Успенська церква, Княжа криниця, каплиця св. Василя, залишки Іллінської церкви, музей історії давнього Галича, музей-скансен архітектури та побуту Прикарпаття, а також у селах Шевченкове (церква св. Пантелеймона) і Більшівці (костел Кармелітів).

Як бачимо, на сільських територіях України є значні осередки історичного туризму, які можна було б об'єднати не

лише в окремі заповідні території, але й повноцінні регіональні туристично-рекреаційні кластери за прикладом вже створеного кластеру "Тоголівські місця на Полтавщині".

Література

1. Офіційний сайт Національного заповідника "Давній Галич" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.davniyhalych.com.ua/>
2. Преображенский В.С. География и отдых / В.С. Преображенский, Ю.А. Веденин. – М.: Знание, 1971. – 47 с.

ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА АГРАРНИХ БІЗНЕС-СУБ'ЄКТІВ В УКРАЇНІ

Кравчук А.О.,

канд. екон. наук, доцент кафедри обліку і оподаткування
Одеського державного аграрного університету

Вихристюк С.В.

магістр
Одеського державного аграрного університету

***Анотація.** У дослідженні розглянуто державну політику підтримки сільського господарства. Проаналізовано обсяги та рівні сукупної підтримки сільського господарства. Визначено основні напрями та програми державної підтримки аграрних виробників на 2018 рік, розкрито їх особливості застосування та обмеження.*

Ключові слова: державна підтримка, фінансування, аграрне підприємство, сільськогосподарське виробництво, бюджет.

Key words: state support, financing, agrarian enterprise, agricultural production, budget.

Важливим напрямком забезпечення стабільної діяльності аграрних формувань та можливості їх розвитку є державна підтримка. Аграрне виробництво підтримують у всьому світі, так як від стану його розвитку залежить в цілому як продовольча безпека держави, так і стабільність роботи харчової промисловості.

З набуттям Україною незалежності в аграрному виробництві почався тривалий період занепаду – обсяги продукції до 1999 року знизилися на 70%. Зважаючи на обмеженість бюджетних коштів на підтримку сільського господарства, для аграрних формувань було введено фіксований сільськогосподарський податок (ФСП, нині – єдиний податок 4-ї групи), який сплачується з одиниці земельної площі залежно від

нормативної оцінки землі, та спеціальний режим податку на додану вартість (спец. ПДВ), який дозволяв не сплачувати ПДВ до бюджету, а використовувати його для закупівлі матеріальних ресурсів, призначених для сільськогосподарської діяльності.

Проте зміни податкової політики держави в 2016 році обмежили, а потім і зовсім скасували спеціальний режим ПДВ. Щороку в законі про держбюджет визначаються види державних цільових програм на підтримку підприємств аграрної галузі та суми витрат на них.

Сьогодні державна підтримка в країні забезпечується за чотирма основними напрямками:

1) здешевлення кредитів (тваринництва, птахівництва) – часткова компенсація відсотків.

2) компенсація кредитів, залучених для будівництва та реконструкції тваринницьких ферм і комплексів, підприємств з вирощування птиці, доїльних залів, цехів з переробки та зберігання сільськогосподарської продукції.

4) спеціальні дотації за утримання корів, за молодняк (вирощування молодняка великої рогатої худоби).

5) часткове відшкодування вартості закуплених для подальшого відтворення племінних тварин та вартості будівництва.

Фінансова підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу здійснюється через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів.

Здешевлення кредитів здійснюється в режимі кредитної субсидії та полягає у субсидуванні частини плати (процентів) за використання кредитів, наданих банками в національній та іноземній валюті. Компенсація лізингових платежів полягає у частковому відшкодуванні сплачених суб'єктами господарювання агропромислового комплексу лізингових платежів за придбані техніку та/або обладнання для агропромислового комплексу на умовах фінансового лізингу.

У 2018 році із державного бюджету виділено значну суму на підтримку фермерських господарств. У минулому році зовсім не було передбачено коштів для надання безповоротної фінансової допомоги фермерам (кошти надавалися тільки на поворотній основі).

Порядок використання коштів держбюджету для надання підтримки

фермерських господарств затверджено Постановою КМУ «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам» від 25.08.04 р. № 1102 [1].

Право на отримання коштів на безповоротній основі мають тільки:

- новостворені фермерські господарства у період становлення (перші три роки після їх держреєстрації, а в труднодоступних населених пунктах – п'ять років);

- фермерські господарства із відокремленими фермерськими садибами;

- фермерські господарства, які провадять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах та на поліських територіях.

Отримати кошти з бюджету на поворотній основі (кредит) у розмірі не більше 500 тис. грн. можуть як вищевказані фермерські господарства, так і інші господарства.

Розподіл видатків держбюджету на 2018 рік, у тому числі для фінансування таких цільових програм наведено в Законі України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» від 07.12.17 р. № 2246-VIII (Закон № 2246) [2].

Так, усього у державному бюджеті на 2018 рік на фінансування витрат Міністерства аграрної політики, у тому числі витрат на державну підтримку сільськогосподарських виробників, передбачено більше 14,1 млрд грн. Для порівняння: торік на ці потреби було виділено майже 9,5 млн грн. Причому, як і в минулі роки, підтримка може надава-

Таблиця 1
Основні програми державної підтримки аграрних підприємств (Тис. грн.)

Код програми	Види державних програм підтримки аграрних підприємств	Сума витрат		Відхилення 2018 р. до 2017 р.	
		2018 рік	2017 рік	тис.грн. (+,-)	%, рази
1	2	3	4	5	6
Підтримка на безповоротній основі					
2801030	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	66000	300000	-234000	22,00
2801180	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	5000	60000	-55000	8,33
2801230	Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	1000000	-	1000000	-
2801350	Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників і догляд за ними	300000	75000	225000	В 4 рази
2801540	Державна підтримка тваринництва	4000000	170000	3830000	В 23,5 рази
2801580	Фінансова підтримка сільгосподаровиробників	945000	4774300	-3829300	19,79
Усього		6316000	5379300	936700	117,41
Підтримка на поворотній основі					
2801460	Надання кредитів фермерським господарствам	43100	65000	-21900	66,31
2801490	Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	3818,4	3818,4	-	100,00

тися як на безповоротній, так і на поворотній (надання кредитів) основі.

Наведемо у таблиці основні програми державної підтримки підприємств аграрних підприємств, а також суми витрат на них, передбачені Законом № 2246 [3].

Як бачимо, у цілому на підтримку агропідприємств у 2018 році виділено трохи більше коштів, ніж у минулому році. Але пріоритетні напрями фінансування змінилися. Так, у поточному році планується більше підтримувати фермерські господарства і тваринництво.

До кожної бюджетної програми державної підтримки Кабінет Міністрів (іноді Міністерство аграрної політики) затверджує порядки надання, отримання та використання бюджетних коштів. У них же наводиться і перелік умов, у разі дотримання яких сільгосптовар виробники можуть отримати державну допомогу.

Загальними умовами майже всіх програм є те, що на допомогу від держави не можуть розраховувати сільгоспвиробники:

- які мають заборгованість зі сплати податків та зборів;
- яких визнано банкрутами чи щодо яких порушено справу про банкрутство;
- які перебувають у стадії ліквідації;
- у яких раніше було виявлено факти незаконного одержання та/або нецільового використання бюджетних коштів.

Отже, у цілому для потреб Міністерством аграрної політики у 2018 році виділено на 3,2 млн грн. більше, ніж у 2017 році. Але на фінансову підтримку

сільськогосподарських товаровиробників передбачено лише на 1 млн грн. більше, ніж у минулому році.

Проте на даний час державна підтримка аграрних бізнес-суб'єктів не є достатньо дієвою. Вважаємо, що нині оптимальною була б комплексна система підтримки сільського господарства: зменшення податкового тиску, пільгове оподаткування, націлене на розвиток виробництва; гарантії захисту інтересів аграріїв, для забезпечення конкурентоспроможності аграрної продукції України; дієві державні програми, особливо для новостворених та малих сільськогосподарських бізнес-суб'єктів. Сільське господарство залишається найменш сприятливою для інвестицій галуззю, що ще раз підтверджує необхідність формування сприятливого інвестиційного середовища, в чому головну роль відіграє державна політика.

Література

1. Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для надання підтримки фермерським господарствам: Постанова Кабінету Міністрів України від 25 серпня 2004 р. № 1102. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1102-2004-%D0%BF>. (дата звернення 20.03.2018 р.)
2. Про Державний бюджет України на 2018 рік: Закон України від 07.12.17 р. № 2246-VIII. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> дата звернення 21.03.2018 р.)
3. Державна підтримка підприємств АПК – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://balance.ua/news/post/gospodderzhka-APK-2018/>. (дата звернення 01.04.2018 р.)

НАСЛІДКИ ЗАБРУДНЕННЯ НАВКОЛИШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ

Блага В.В., Хорова М.О., Нсенгімана Б.Ж.

доцент, к.е.н.; студенти групи ЕП-31

Харківський національний автомобільно – дорожній університет

Ключові слова. навколишнє середовище, забруднення, економічний збиток, компенсація негативних наслідків забруднення.

Keywords: environment, pollution, economic damage, compensation of negative consequences of pollution.

Основні теоретичні та методологічні розробки з оцінки наслідків забруднення навколишнього середовища виконані під керівництвом академіків Т. С. Хачатурова і Н. П. Федоренко. Ще на початку 70-х років Н. П. Федоренко відзначав, що, оцінюючи економічну ефективність замкнених технологічних схем, не враховують той економічний збиток, який приносить забруднення навколишнього середовища відходами, які не утилізуються після виробництва.

Зростаючі темпи антропогенного впливу на довкілля викликали активний підйом захисної діяльності практично у всіх розвинених країнах світу. Розширюється виробництво і впровадження захисного обладнання, енергетика ресурсозберігаючих технологій, проводиться рекультивація земель. На ці цілі в світі витрачається до 1,5% валового національного продукту розвинених країн. Значні витрати пов'язані з охороною навколишнього середовища раціональним використанням при-

родних ресурсів при будівництві нових підприємств, особливо в енергетиці. Отже, економічні наслідки забруднення навколишнього середовища не обмежуються непрямими невиробничими витратами виробничих факторів, оскільки значна частина ресурсів вимушено спрямовується на запобігання забрудненню, а також компенсацію його негативних наслідків. Дана ситуація викликала необхідність введення в природоохоронну практику категорії «витрати забруднення», яка відображає економічні наслідки забруднення навколишнього середовища.

У категорію витрат забруднення включають: невиробничі витрати ресурсів і витрати ресурсів на запобігання забрудненню. У той же час, на нашу думку, витрати на компенсацію економічних наслідків забруднення (компенсацію економічних збитків) не повинні включатися до складу витрат забруднення, щоб уникнути їх повторного обліку.

Невиробнича витрата ресурсів, або наслідок забруднення навколишнього середовища складається з:

- зниження природної продуктивності сільськогосподарських угідь;
- зниженням ресурсу засобів праці внаслідок підвищеного зносу конструкційних матеріалів;
- не виробничого використання фонду робочого часу в результаті підвищеної захворюваності населення від впливу забруднень;
- втрат матеріалів, що відносяться до категорії проміжного продукту;
- відчуження земельних площ під відвали.

За різними оцінками від 50% до 90% всіх захворювань пов'язано з впливом факторів зовнішнього середовища, тому техногенне забруднення навколишнього середовища безпосередньо формує якісні умови проживання населення [1], фактично в істотній мірі визначає ступінь його працездатності. У свою чергу оцінка погіршення використання фонду робочого часу пов'язана також з оцінкою праці або чинника виробництва і оцінюється за величиною недоотриманого продукції, витрат за величиною недоотриманого продукції, витрат в сфері охорони здоров'я і соціального забезпечення.

Наступний вид непродуктивної витрати ресурсів-відчуження земельних площ для складування технологічних відходів. Він характерний для добувної промисловості, енергетики, хімічної промисловості, металургії, тобто галузей з низьким ступенем використання вихідних матеріалів. Крім того, значні

земельні площі біля населених пунктів відчужуються для складування відходів комунального господарства. У витратах запобігання забруднення виділимо витрати на створення спеціалізованих засобів праці (наприклад, природоохоронне обладнання), витрати на виробництво матеріалів та енергії, споживаних в цій специфічній сфері діяльності [2]. Витрати запобігання забруднення найбільш виразно представлені витратами на проведення природоохоронних заходів на підприємстві: капітальні вкладення в споруди та обладнання, споживання енергії, каталізаторів, допоміжних матеріалів для експлуатації обладнання та інші. Витрати підприємства в цьому випадку відображаються в балансі основних виробничих фондів, в якому виділяють основні фонди з охорони навколишнього середовища, витрати на поточний і капітальний ремонт, фонд оплати праці (з нарахуваннями), зайнятого персоналу обслуговуванням природоохоронного обладнання. Оскільки одноцільові заходи зустрічаються не часто, то навіть в цьому випадку повністю витрати забруднення не враховуються.

Непродуктивні витрати ресурсів внаслідок забруднення навколишнього середовища на рівні окремих підприємств проявляються лише частково. Підприємства несуть такі види витрат:

–підвищення витрат на поточний ремонт основних виробничих фондів, внаслідок прискороного, порівняно з нормативним терміном їх вибуття,

зниження ресурсу виробів тривалого користування, що виражається в скороченні тривалості міжремонтного циклу;

- підвищені витрат на капітальний ремонт. Зростання цих витрат також пов'язано зі скороченням тривалості міжремонтного циклу;

- дострокове вибуття недоамортизованих основних виробничих фондів внаслідок прискороного зносу конструкційних матеріалів, що відбивається на прибутку підприємства;

- зниження якості продукції, що випускається, як вид витрат має відношення до особливо чистих і точних виробництв, де навіть незначні домішки впливають на хід технологічного процесу;

- погіршення використання фонду робочого часу в наслідок впливу забруднюючих речовин на організм людини. Обумовлюється зниженням або частковою втратою працездатності працюючих або нез'явленнями на роботу в зв'язку з необхідністю догляду за хворими. Витрати забруднення для підприємства в такому випадку представляють підвищені втрати через брак, зниження змінної продуктивності персоналу;

- зниження споживчих властивостей і якості вихідної сировини і матеріалів, що знаходяться на зберіганні або в виробництві з тривалим циклом;

- припинення роботи підприємства в зв'язку з екстремальними умовами навколишнього середовища.

Виходячи з раніше зазначених факторів, що визначають рівень забруд-

нення тих чи інших компонентів навколишнього середовища, ми можемо виділити методи збереження і поліпшення стану навколишнього природного середовища:

1. Поряд зі зниженням валових викидів забруднюючих речовин, яке забезпечується «класичними» природоохоронними заходами, не слід виключати заходи, які прямо не впливають на утворення валових викидів, але поліпшують якість навколишнього середовища. Це заходи з управління забрудненням і зміни територіальної організації виробництва. Таким чином, зниження рівня забруднення навколишнього середовища може бути забезпечено за рахунок змін галузевої і технологічної структур виробництва, управління станом навколишнього середовища.

2. Зміна галузевої структури виробництва. Галузева структура виробництва безпосередньо впливає на якісний стан навколишнього середовища, оскільки окремі товари, вироблені в галузях народного господарства є джерелом валового викиду забруднень (наприклад, від транспортного засобу), а після закінчення їх використання перетворюються у відходи споживання.

3. Зміна технологічної структури виробництва. Недосконалість технологічних процесів виробництва в істотній мірі сприяє утворенню валових забруднень, оскільки різні варіанти технологічних процесів відрізняються ступенем використання маси вихідних матеріалів, параметрами розсіювання

невикористаної речовини в навколишньому середовищі.

Резюмуючи вищевикладене, відзначаємо, що управління забрудненням можна назвати екстенсивним типом природоохоронної діяльності на відміну від зниження питомого споживання матеріалів, підвищення ступеня використання маси вихідного продукту і рециркуляції матеріалів. Очевидно, що управління забрудненням має розглядатися в спектрі можливих господарських рішень в короткостроковому аспекті. Більш перспективною є зміна галузевої і технологічної струк-

тури виробництва, що знижують навантаження на природне середовище і природні ресурси і цілком визначається зміною структури виробництва, технологій в природоексплуатуючих галузях, організацією природокористування.

Література:

1. Сидоренко Г.І. Санітарний стан навколишнього середовища і здоров'я населення / Г.І. Сидоренко, Е.А. Можаяв. – М.: Медицина, 2007. – 128 с.
2. Пахомова Н. Екологічний менеджмент / Н. Пахомова, А. Ендерс, К. Ріхтер. – СПб.: Питер, 2003. – 544 с.

РИСКИ МИКРОКРЕДИТОВАНИЯ И ИХ РЕГУЛИРОВАНИЕ В РЕСПУБЛИКЕ АРМЕНИЯ

С.А. Даллакян

кандидат экономических наук, научный сотрудник Институт экономики им. М. Котаяна Национальной академии наук, Армения, г. Ереван

***Аннотация:** Статья посвящена актуальным проблемам микрофинансирования и классификации различных вариантов угроз, возможных в данной области. В статье обосновывается, что микрофинансовая деятельность, сопровождается существенными финансово-экономическими рисками, которые требуют специфических способов управления, как со стороны государства, так и микрофинансовых организаций.*

Ключевые слова: кредитный, рыночный, операционный риск, риск-менеджмент, микрофинансирование.

Key words: credit, market, operation risk, risk-management, mikrofinancing.

Микрофинансирование выступает как финансовая услуга, в основном направленная на группы предпринимателей, которые частично ограничены в получении банковских кредитов или вообще не имеют доступа к ним. Природа таких ограничений связана с уровнем дохода и имущественным статусом представителей этих групп.

Как известно, риск является интегральной частью финансового посредничества. В то же время системное управление рисками остается нерешенной проблемой для микрофинансового сектора. На фоне нескольких лидеров этой индустрии основная масса организаций не уделяет адекватного внимания рискам. При этом в последние годы мы наблюдаем скачкообразное увеличение объемов, глубины и географии. По-прежнему остаются большие возможности для развития, поскольку рынок микрофинансирования все еще является «недообслуживаемым».

По сути, микрофинансовой деятельности присущи те же риски, которые свойственны обычному традиционному банковскому бизнесу, однако с определенной спецификой. И с этой точки зрения в экономической литературе риск микрофинансирования определяется как потенциал событий или продолжающихся тенденций, которые являются причиной будущих убытков или снижения ожидаемого дохода микрофинансовой организации, а также отклонения от первоначальной социальной миссии этой организации [1, 66]. Более того, отклонения от предусмотренных показателей общественного предназначения могут произойти и без возникновения убытков или падения доходов, что и отличает оценки рисков микрофинансовой деятельности от рисков традиционного банка.

Экономисты предлагают различные варианты классификации возможных

угроз в данной области, основываясь на свои исследования. В Германии в от ношении микрофинансовых организа ций было выделено три основных кате гории рисков: финансовые, операцион ные и стратегические [4]. Позднее эконо мисты Чурчилл и Франкиевикз вы делили уже четыре категории: институциональные риски, операцион ные риски, риски финансового менед жмента и внешние риски [6].

Особого внимания заслуживает классификация рисков микрофинан сирования, которая была предложена Базельским комитетом по банковско му надзору [8]. В документе, посвя щенном регулированию деятельности организаций этого сектора, рассмотре ны такие риски: кредитный, рыноч ный и операционный, а также риск ликвидности, информация о котором предоставлялась отдельно.

В последнее время управление риска ми микрофинансирования стало специ альной темой для исследователей. Этой тематикой занимается аналитик Азиат ского банка развития Н. Фернандо (Управ ление микрофинансовыми рисками, 2008г.) [7]; также заслуживают внимания ежегодные отчеты международной орга низации Centre for the Study of Financial Innovation (CSFI), представляющие до вольно обширные рецепты управления рисками микрофинансирования[7].

Управления рисками микрофинан со вой деятельности включает классифика цию рисковых факторов по признакам:

- сферы формирования (операци онный, кредитный, рыночный, стратегический);

- временной периодвоздействия (среднесрочный, долгосрочный, текущий);
- степень вероятности формирова ния (низкий, средний, высокий);
- степень возмещения потерь (пол ностью возмещаемые, частично возмещаемые, невозмещаемые);
- центр возникновения (внутрен ний, внешний).

В экономической литературе кре дитный и рыночный риски часто объ единяются в финансовые риски, а опе рационный и стратегический – в не финансовые риски [2, 250-255].

Кредитный риск: деятельность ми крофинансовых организаций предус матривает формирование большого портфеля, который состоит из малень ких займов. В таком случае, управле ние кредитными рисками становится главной проблемой. Большинство за емщиков не имеют достаточного уров ня финансовой грамотности и получа ют микрокредиты без залога. Органи зация не будет иметь достаточное ко личество активов для возмещения убытков в случае дефолта. Кроме средств заемщиков, ресурсная база микрофинансовых организаций созда ется с помощью капитала обществен ных фондов. При падении уровня портфеля, учреждение рискует не вы полнить обязательства перед этими двумя поставщиками ресурсов и по теряет доверие клиентов.

Рыночные риски в сфере микрофи нансирования подразумевают под со бой дисбаланс между обязательствами и активами учреждения, а также пере-

менами на финансовых рынках. Рассматривая данную угрозу для микрофинансовых организаций, стоит учитывать тот факт, что он охватывает также процентный, фондовый, валютный риски, а также риск ликвидности. Последний из них также стоит разделить на рыночный и внутренний риск ликвидности, который к рынку не относится. Во избежание валютного риска микрофинансовые организации предоставляют займы в национальной валюте. Но такое условие не гарантирует полного управления данной угрозой, так как многие заемщики могут снизить уровень своей платежеспособности, храня свои средства в иностранной валюте или выполняя подобные операции при резких колебаниях курса национальной валюты.

Основная часть клиентов МФО не обладает достаточными знаниями в области финансов, чтобы самостоятельно и профессионально оценить надежность бизнеса, сопоставить кредитные предложения различных организаций в ценовом отношении. При этом плохая репутация конкретного МФО может послужить причиной прекращения партнерства, поэтому для МФО важна информационная открытость перед всеми заинтересованными сторонами. В этом смысле к риску репутации тесно примыкает стратегический риск. Он связан с возможными потерями МФО из-за неправильной стратегии или путей ее реализации. Самой типичной ошибкой в этом плане является слепое копирование чужого опыта или подражание лидерам отрасли.

Микрофинансированию также присуще операционный риск. Как известно, данный вид риска связан с потерями из-за сбоев во внутренних системах, процессах, технологиях или с человеческим фактором, а также из-за внешних факторов (природных и техногенных катастроф и пр.). В экономической литературе отмечается, что с целью минимизации операционного риска требуется комплексная, интегрированная система обучения, найма, продвижения и вознаграждения сотрудников финансовой организации [3, 89].

Таким образом, механизм риск-менеджмента микрофинансирования целесообразно осуществлять в комплексном порядке, одновременно систематизируя отрицательное влияние различных вероятных факторов, ожидаемых при микрофинансовой деятельности [5, 28].

Литература

1. Криворучко С.В. Микрофинансирование в России / С.В. Криворучко, М.А. Абрамова, М.В. Мамута и др. – Москва: Кнорус, 2013. – С. 66
2. Рогачев А.Ю. Принципы и этапы построения системы риск – менеджмента / А.Ю. Рогачев // Управление финансовыми рисками. – 2007. – № 4. – С. 250–255
3. Строганова Е.В. Управление финансовыми рисками коммерческого банка: Учеб. пособие / Е. В. Строганова. – М.: Финансовая академия. – 2005. – С. 89
4. A Risk Management Framework for Microfinance Institutions // Deutsche Gesellschaft für Technische Zusammenarbeit (GTZ). July 2000. URL: <http://www.gtz.de>

5. Bateman M. Why doesn't microfinance work? The destructive rise of local neoliberalism / M. Bateman. – London–New York: Zed Books, 2010. – P. 28
6. Churchill C., Frankiewicz C. Making Microfinance Work: Managing for Improved Performance. Geneva: International Labour Office (ILO), 2006.
7. Fernando N. Managing Microfinance Risks. Some Observations and Suggestions // Asian Development Bank. July 2008. Fernando N. Managing Microfinance Risks. Some Observations and Suggestions [Электронный ресурс] / N. Fernando. – Asian Development Bank, 2008. – Режим доступа:
8. Microfinance activities and the Core Principles for Effective Banking Supervision // Basel Committee on Banking Supervision. August 2010.

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ЕФЕКТИВНОЇ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Волянська-Савчук Л.В.

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри управління персоналом і економіки праці
Хмельницького національного університету

Конопко А.Ю.

студентка кафедри управління персоналом і економіки праці
Хмельницького національного університету

Ключові слова: мотивація, ефективна праця, персонал, управління персоналом.

Управління мотивацією в сучасних умовах передбачає використання підходів, які дають змогу комплексно врахувати зміни та їхній вплив на різних рівнях. З цієї точки зору логічним є обґрунтування думки про те, що процес забезпечення ефективної мотивації праці повинен бути адаптованим до конкретних умов управління мотивацією на основі певного наукового підходу [1].

В умовах трансформаційної економіки в Україні стало зрозумілим, що закони ринку обумовлюють переважання інших мотивів і ціннісних орієнтацій, ніж за часів економіки соціалізму. Визначення цінностей сучасного українського працівника, як основної діючої особи функціонування економічного механізму, уможливило відповідь на питання, наскільки можливо входження України у сферу цивілізованого ринку.

На сучасному етапі розвитку економіки, одним з основних завдань керівників є мотивування своїх підлеглих до ефективної праці, з метою організації якісної та результативної ро-

боти, що спрямована на досягнення цілей діяльності компанії. Працівники повинні розуміти, що досягнувши цілей компанії, вони досягнуть і своїх особистих цілей за допомогою тих благ, які їм запропонує компанія, в якій вони працюють [2].

На сучасному етапі розвитку економіки України основним ресурсом підприємства стає персонал. Мотивація є головним елементом активізації людського фактора, який не тільки створює матеріальні передумови виробництва, але і забезпечує їх ефективне використання. Ні одна система управління не функціонуватиме досконало, якщо в масштабі країни, регіону або окремого підприємства не буде розроблена ефективна система мотивації праці персоналу, яка би спонукала кожного працювати продуктивно для досягнення особистісних цілей та цілей підприємства.

Вагомий внесок у процес дослідження теорії і практики мотивації праці зробили відомі зарубіжні та вітчизняні вчені, такі як: В. Абрамов, К. Альдерфер, Д. Богиня, В. Врум,

Ф. Герцберг, А. Грішнова, Г. Дмитренко, М. Дороніна, А. Єськов, І. Завадський, М. Карлін, А. Колот, Д. Мак-Грегор, Д. Мак-Клелланд, А. Маслоу та ін. [3].

Разом з тим з науково-практичної точки зору недостатньо дослідженою є проблема формування ефективної системи мотивації персоналу малих підприємств України у сучасних умовах господарювання, що вимагає застосування інноваційних науково-методичних підходів до формування такої системи.

Жодна система управління не працюватиме з максимальною ефективністю, якщо вона не включатиме систему мотивації, що діє. Мотивований персонал – це застава успішної роботи підприємства і рух у напрямку реалізації його стратегії та зміцнення свого положення на ринку в цілому. Складання системи мотивації, що спонукає кожного окремого співробітника працювати з найбільшою віддачею, є одне з найскладніших і трудомістких завдань керівника. Не можна забувати про те, що від обраної системи мотивації багато в чому залежить і те, якою мірою будуть досягнуті цілі підприємства [4].

Аналіз теоретичних підходів до мотивації праці визначив, що шляхів і способів мотивування працюючих багато. Розробка ефективної мотиваційної моделі передбачає необхідність чітко усвідомлювати бажані результати, при цьому важливе значення набуває система мотивації, яка тісно пов'язана з життєвим циклом промислового підприємства.

Система мотивації повинна бути гнучкою, керованою і змінюваною. При зміні ситуації на ринку чи всередині компанії, цілей або завдань керівники повинні приймати негайні рішення, пов'язані з оптимізацією й пристосуванням мотиваційного управління на підприємстві до нових змін зовнішнього та внутрішнього середовища. Загалом, система мотивації праці на підприємстві відіграє одну з провідних ролей з усіх внутрішніх факторів, що впливають на розвиток підприємства, організації. Саме правильне стимулювання робітників і вдале мотивування до виробничої діяльності дає внутрішній поштовх для більш ефективного виробництва та зрештою більш ефективного функціонування підприємства.

Література:

1. Власова Е. Система мотивации: как привлечь и удержать [Электронный ресурс] / Е. Власова, Т. Копачевская // Управление персоналом. – 2010. – №8.
2. Ведерніков М. Д. Основні проблеми мотивації персоналу підприємства в сучасних умовах господарювання / М. Д. Ведерніков // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2011. – № 3. – Т. 2 (176). – С. 44–46.
3. Петрова Т. Професійний розвиток працівників: проблеми стимулювання персоналу та заінтересованості роботодавців / Т. Петрова // Україна: аспекти праці. – 2010. – №2. – С. 26-34.
4. Ведерніков М. Д. Мотивація робітників на основі тарифної системи оплати праці: монографія / М. Д. Ведерніков, О. М. Баксалова. – Хмельницький: ХНУ, 2014. – 156 с.

РИНОК ПРАЦІ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ

Бендасюк М. І.

студент Волянська-Савчук Л. В. кандидат економічних наук
Хмельницький національний університет

Ключові слова: ринок праці; безробіття; зайнятість; економіка.

Постановка проблеми. В сучасному світі глобалізаційних процесів надзвичайно важливо створити конкурентоспроможний ринок праці, адже він відображає більшість політичних і соціально-економічних процесів, які відбуваються в країні. Україна давно потерпає від проблем пов'язаних з безробіттям, збільшенням обсягів міграції в умовах військового конфлікту на сході країни та тимчасової окупації Автономної Республіки Крим. В и -клад основного матеріалу. Ринок праці є досить складним та динамічним елементом ринкової економіки, оскільки він відповідає за розвиток соціально-трудових відносин, формує потенціал та виробничі потужності країни, забезпечує добробут громадян. Найбільшими проблемами сучасного стану ринку праці в Україні є:

- масове безробіття;
- зовнішня та внутрішня міграція робочої сили;
- нерівність між попитом та пропозицією;
- складне працевлаштування деяких соціально-демографічних груп (жінок, молоді, інвалідів);
- низький рівень оплати праці;

- низька зацікавленість роботодавців у підвищенні кваліфікації робітників;
- недоліки системи реформування професійного навчання та підготовки;
- низький рівень соціального страхування.

Наявність безробіття – одна з найбільш проблем в Україні. Прийнятний рівень безробіття у світі – 5%, експерти стверджують, що в Україні даний показник сягає більше, ніж 15%. Спричинено це тим, що велика кількість працюючих офіційно не зареєстровані, що призводить до тіньової зайнятості у країні. Тіньова зайнятість, у свою чергу, не дає працюючим ніяких соціальних гарантій та допомоги.

Масова міграція робочої сили спричинена складною ситуацією на Сході України. Частина мешканців цієї території мігрувала за кордон, а частина переміщається всередині країни. Це, на сьогоднішній день, перше питання, яке повинна вирішити держава. Недоліком трудової міграції є те, що Україна втрачає кваліфіковану робочу силу, на навчання якої були витрачені кошти. В свою чергу мігранти втрачають

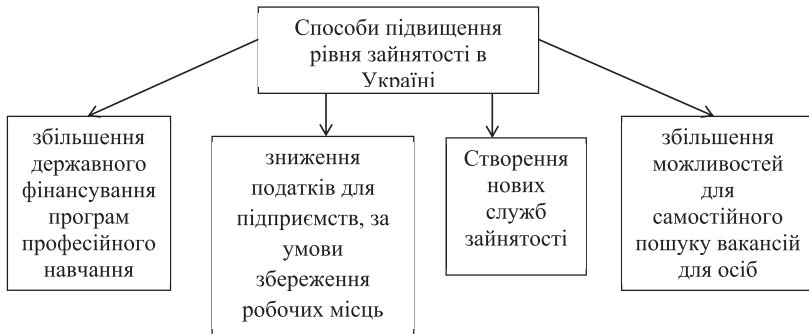

Рисунок 1 – Шляхи підвищення рівня зайнятості в Україні

навички та вміння, оскільки переїхавши виконують переважно некваліфіковану роботу. Основну причину виїзду за кордон мігранти вбачають у більшому заробітку. Низький рівень оплати праці є наслідком недосконалого державного регулювання показників мінімального прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати.

Для покращення ситуації в Україні необхідно: активувати контроль за дотриманням законодавства у сфері зайнятості, посилити відповідальність роботодавців щодо використання найманої праці, впровадження механізму стимулювання працівників та роботодавців, коригування розмірів оплати праці.

Доцільно розглянути ситуацію на ринку праці різних країн світу. Характерною рисою політики Швеції є передбачення безробіття, а не боротьба з його наслідками. В даній країні особливу увагу приділяють навчання людей, які стали безробітними, а також надають субсидії для переїзду в інші регіони, де є більший попит на робочу силу. Згідно з японською моделлю кожна лю-

дина може знайти для себе роботу, навіть якщо вона не дуже цікава й корисна. Саме це є причиною низького безробіття в Японії, а також економії коштів на соціальні витрати [1].

Способи підвищення рівня зайнятості та покращення загальної ситуації на ринку праці України зображені на рис. 1.

Отже, ситуація на ринку праці України нині перебуває під впливом складних економічних та політичних умов. Зокрема спостерігається велика кількість факторів, що найближчим часом можуть призвести до стрімкого погіршення ситуації у сфері зайнятості. Одним із пріоритетних завдань служби зайнятості в умовах сьогодення є забезпечення індивідуального підходу до кожної людини, надання оперативної та якісної допомоги у працевлаштуванні. Головна увага має бути сконцентрована на роботі з вимушеними переселенцями, кількість яких продовжує зростати.

Література

1. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія. – Київ: Знання-Прес, 2004. – 615 с.

MODELING OF THE ASSESSMENT PROCEDURE OF ENTERPRISE INVESTMENT ATTRACTIVENESS

Karina Purdia

Student of Kharkov National Automobile and Highway University

Keywords: investments attractiveness, the level of investments attractiveness, the elasticity coefficients, motor transport sector, information support

Evaluation of investment projects should be carried out with the help of quantitative assessment, which allows to comprehensively assess the advantages of the project for the company, and also represents the real level of valuation of the invested capital [1].

Some scientists propose assessing IA by means of investment analysis. For this purpose, [2] introduces the concept of “investment productivity” and defines it as return on investment measured by the ratio of the GDP changes to investments. Tsarev [3] speaks of “investment efficiency” and considers it the end result from realization of investments to be used. Thus, Anamari-Beatrice [4] proposes to determine efficiency and feasibility of investing in traditional methods – DCF discounting, namely, net present value (NPV) and internal rate of return (IRR). The main drawback of this approach is the inability to assess managerial flexibility under uncertainty. Mittala & Jhamb [5] argue that the definition of investment attractiveness should be carried out on the basis of factor analysis, since they are sure that each consumer, and, accordingly, the investor, has an individual taste and idea of attractiveness. This shows that

each investor can have his own view on enterprise attractiveness. Reńbiasz & Maciół [6] say that for each sector a model for determining enterprise IA should be developed on the basis of forecast estimates. They also define universal criteria that can be used to assess enterprise IA. Rolik [7, 8] says that it is necessary to comprehensively assess enterprise investment attractiveness. To this end, he suggests using two models: one of the models implies assessing investment attractiveness based on quantitative indicators, the other model includes only qualitative indicators.

The models for assessment of investment enterprise attractiveness existing in the scientific literature are “Model for quantifying the components of the innovation strategy” [8], “Model for business activity assessment” [9], “Assessment model on the basis of forecast estimates” [6], “Method for integral assessment of investment attractiveness of enterprises and organizations” of Agency on Prevention of Bankruptcy of Enterprises and Organizations (ABEO) [10], which was developed on the initiative of the administration of Agency on Prevention of Bankruptcy of Enterprises and Organiza-

Table 1

Directions of financial analysis of enterprise investment attractiveness

Criteria for assessment	Rolik (2013)	Nizielska (2012)	Rebiasz & Macioł (2014)	ABEO (1998)
property status				
financial independence				
financial stability				
assets liquidity				
profitability				
business activity				
correcting the integral index with regard to attractiveness of the region				
sectoral criterion				

tions (ABEO) and registered in the Ministry of Justice of Ukraine.

It should be noted that the development of models for assessing investment attractiveness helps develop science. When the result is presented quantitatively, it becomes easy to understand. Results obtained by an integral assessment are especially simple for perception.

The carried out analysis has allowed singling out fundamental principles that are purposeful to apply in assessing investment attractiveness, the authors decided to describe criteria for assessment and analysis of investment attractiveness (Tbl. 1)

The majority of the mentioned methods for assessment of investment attractiveness are built on determination and analysis of economic indicators by certain directions. Each of the mentioned directions contains a few indicators that substantially influence and comprehensively represent the area of an enterprise's activity. The biggest problem is to combine the indexes for determining a single integral index of investment attractiveness. In

works [11-14], the integration of these approaches is proposed and a universal model is proposed.

However, at the present stage the conceptual apparatus and objectives of management of MTE IA are not completely formed, a clear system of factors influencing the level of MTE IA, indicators and methods for evaluating the level of MTE IA is not developed, the issue of information support of the system for managing MTE IA is studied insufficiently. That is why there growing a need for development and implementation of the system for managing MTE IA, which will allow to quickly identify the factors influencing the level of MTE IA and to qualitatively affect these factors in order to optimize MTE functioning. This will enable attracting additional investment resources and direct them to the enterprise development.

Bibliography:

1. Drábek, J., Merková, M. (2015). The Importance of Investment Audit for the Company. *Procedia Economics and Finance*, 34, 187–193. doi: 10.1016/s2212-5671(15)01618-4

2. Mirkin, Ja. M. (2009). Nauchno-informacionnye materialy po teme: Chastno-gosudarstvennoe partnerstvo v vysshem obrazovanii i nauchnoi sfere: mehanizmy upravleniya imushchestvom, privilecheniya finansirovaniya, upravleniya soderzhaniiem obrazovaniya i nauchnoi deyatel'nosti. Moscow, 105. Available at: http://www.mirkin.ru/_docs/_budgetfin/_obrprog/3_1.pdf
3. Tsarev, V. V., Kantarovich, A. A. (2012). Otsenka stoimosti biznesa. Teoriya i metodologiya. Moscow: YUNITI-DANA, 572.
4. Anamari-Beatrice, S. (2014). Real Options a Solution for Evaluating Public Private Partnerships. *Procedia Economics and Finance*, 15, 583–586. doi: 10.1016/s2212-5671(14)00516-4
5. Mittal, A., Jhamb, D. (2016). Determinants of Shopping Mall Attractiveness: The Indian Context. *Procedia Economics and Finance*, 37, 386–390. doi: 10.1016/s2212-5671(16)30141-1
6. Rebiasz, B., Macioł, A. (2014). Hybrid Data in the Multiobjective Evaluation of Investments. *Procedia Computer Science*, 35, 624–633. doi: 10.1016/j.procs.2014.08.144
7. Rolik, Y. A. (2012). Complex estimation of industrial enterprise's innovation strategy. *Proceeding of International Scientific Conference MK-2012-6, Innovation in the industrial sector*. Kazan, 1, 247–251.
8. Rolik, Y. A. (2013). A Complex Approach to Evaluating the Innovation Strategy of a Company to Determine its Investment Attractiveness. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 99, 562–571. doi: 10.1016/j.sbspro.2013.10.526
9. Nizielska, A. (2012). The criteria, instruments, and determinants of investment attractiveness of Silesia: experts opinions. *Journal of economics & management*, 8, 53–70.
10. Metodyka intehralnoi otsinky investytsiynoi pryvablyvosti pidpriemstv i orhanizatsyi: Zatverdzhena Nakazom Ahentstva z pytan zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv ta orhanizatsyi vid 23 liutoho 1998 r. (1998). *Verkhovna Rada Ukrainy*, No. 22. Available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98>
11. Dmytriyev, I. A., Levchenko, I. (2017). Otsiniuvannia investytsiynoi pryvablyvosti pidpriemstva ta upravlinnia yii pokaznykamy. *Aktualni problemy ekonomiky*, 5 (191), 89–99.
12. Levchenko, I. (2015). Methodology of estimation of level of investment attractiveness of motor transport enterprises. *Economics, Management, Law: current state and perspectives of development*, 116–120.
13. Levchenko, I. (2015). Optyimizatsiya rivnia investytsiynoi pryvablyvosti avtotransportnykh pidpriemstv. *Zbirnyk naukovykh prats Cherkaskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu*. Seriya: Ekonomichni nauky, 39 (2), 150–155.
14. Levchenko I., Kyrchata I., Shershenuk O. (2018). Testing of the assessment model of enterprise investment attractiveness on an example of Ukrainian motor transport enterprises. *Technology audit and production reserves*, Vol. 2 No 4 (40), 23-28. doi: <https://doi.org/10.15587/2312-8372.2018.129873>
15. Grinko, A., Bochulia, T., Grynko, P., Yasinetska, I., Levchenko, I. (2017). Formation of the concept of intellectualization information provision for managing an enterprise. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 5 (3 (89)), 4–14. doi: 10.15587/1729-4061.2017.111859

DIVIDENDAL POLITICS OF UKRAINIAN ENTERPRISES

Yamnenko H. Y.

PhD in Economics, associate professor of the economics of enterprise department of SHEI "Vadym Hetman Kyiv National Economic University"

In the theses are highlighted the issues peculiarities of the formation of the dividend policy of Ukrainian enterprises.

Keywords: dividend policy, dividends, capital.

In the conditions of European integration, which is an integral part of the development of Ukrainian industry, the particular importance has the formation of an effective and efficient system of corporate governance at enterprises, which capable of implementing a system and successive decisions, the subordination of all tasks of the company's foreign and domestic policies to achieve effective results in financial and economic activity.

The company's dividend policy is a set of strategic and ongoing decisions regarding the distribution of the results of activity of a joint-stock company. Given that an effectively functioning economic entity is oriented to covering capital requirements for operating activities through cash flows generated as a result of its implementation, there is an objective necessity to reconcile the size of the needs of the enterprise in capital with the parameters and financial indicators of the target planning and forecasting of the entity's profit as the main source of its coverage.

The main purpose of the dividend policy of an enterprise is to determine the directions of distribution of profits and to justify the optimal proportions in which

they are carried out. It is conditioned by the specifics of the tasks that are put before each particular enterprise, the difference between the internal and external conditions of its economic activity.

Thus, the growth of dividends is a sign that the management of the company provides a period of development, and the reduction of dividends indirectly indicates certain financial problems. These signs produce an «informational» effect, that is, changes in the amount of dividends are informed about the state of the enterprise.

Realization of the right of the owners of shares of the company to dividends is through the formation of a part of the profit of the joint-stock company and payment of it in the form of dividends. The mechanism through which the joint stock company forms the part of profit and repays it in the form of dividends, forms dividend policy of a joint stock company [2].

One of the key issues in dividend policy is the need to choose between two priorities – investing most of the net profit for future growth of firm value by increasing capitalized value by

limiting dividend payments or choosing a policy of high dividend income, which leads to an increase in stock prices most often in the short run. After all, it should be borne in mind that the projected growth rate also influences the price of the stock. If the company invests insignificant funds in assets, growth opportunities will be small and the share price will fall.

Formation of dividend policy includes four main stages: 1) an assessment of the main factors determining the formation and implementation of dividend policy; 2) determining the type of dividend policy and type of dividend payments; 3) development a mechanism for distributing profits according to the chosen type of dividend policy; 4) an assessment of the effectiveness of the dividend policy.

According to Havrysh A., the main factors influencing the dividend policy of an enterprise are: the financial strategy of the enterprise; conditions of activity; the composition of investors and their interests in getting income; tax consequences; cost and capital structure of the enterprise; profitability of share capital and availability of alternatives to investment of share capital; legislative priorities and state policy in the field of distribution of profits of joint stock companies [1].

In practice Ukrainian enterprises mostly use the residual policy of dividend payments, which ensures a high rate of enterprise development, increase its financial stability, but its disadvantages are: the unstable amount of dividend payments, the outflow of small investors and

the unpredictability of their number in the future period. This type of dividend policy is advisable to apply at an early stage in the life cycle of an enterprise, which is associated with a high level of business and investment activity.

To date in Ukraine is the tendency towards non-payment of dividends in general or the payment of the minimum dividends on a residual principle. Most domestic joint-stock companies do not develop long-term dividend policy at all. This is primarily due to the loss-making or low-profit activity of many joint-stock companies.

For the vast majority of domestic joint-stock companies, unlike foreign companies, dividend policy has not yet become an effective corporate governance tool. The reasons for this are not only the low level of corporate and general legal culture, but also the weakness of the competitive environment in the domestic market, numerous gaps in the system of state regulation of the national economy, the merging of large business with politics and public administration.

Summarizing the above, can conclude that the specificity of the tasks facing each particular joint-stock company in the process of its development, the difference between the internal and external conditions of their activities do not allow to develop a single model for the formation of a dividend policy that would have a universal character. However, the use of the above tools will greatly contribute to substantiating managerial decisions on the weighed effective dividend policy of a joint-stock company.

References

1. Havrysh A.O. Vybir optimal'nogo typu dyvidendnoi polityky iak instrument upravlinnia prybutkom ukrains'kykh pidpriemstv / A.O. Havrysh // Naukovyj visnyk Natsional'nogo universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Serii: Ekonomika, ahrarnyj menedzhment, biznes. – 2013. – № 181. – S. 154-160.
2. Rohov H.K. Faktory formuvannia dyvidendnoi polityky aktsionernykh tovarystv / H.K. Rohov // Problemy ekonomiky. – 2014. – № 1. – S. 247-252.

УПРАВЛЕНИЕ ВЫСШИМ ОБРАЗОВАНИЕМ В АЗЕРБАЙДЖА- НЕ: КАКИЕ ЛЕКЦИИ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ ?

Walery Okulicz-Kozaryn

Педагогический Университет в Кракове, Польша

Ягут Алиева

Бакинский Государственный Университет, Азербайджан

Слова ключевые: лекция, дидактика, средства обучения, образовательный процесс, презентация, электронные средства обучения

Целью исследования был поиск ответа на вопрос: какой способ получения знаний на лекциях предпочитают студенты из Азербайджана? Цель вытекает из второго риторического вопроса дидактики: «Как учить?».

Основными методами исследования были анкетирование и статистическая обработка [1]. Исследование было выполнено в начале 2018 г. в Бакинском Государственном Университете. Были проанкетированы две группы студентов; 1. естественно-научного (экономика и социология) и гуманитарного (история, политология, психология) направлений. Всего было 26 респондентов 2-4 курсов.

При проведении анкетирования, в числе главных, был вопрос:

- Какой метод обучения на лекциях Вам нравится больше всего?

Этот вопрос имел три варианта ответа:

1. Лектор имеет презентацию, и студенты пишут со слайдов.

2. Лектор медленно диктует, и студенты пишут под диктовку.

3. Лектор быстро рассказывает, и студенты конспектируют.

Результаты

По результатам обработки анкет построена диаграмма, показывающая долю студентов, предпочитающих лекции с презентацией (рис.).

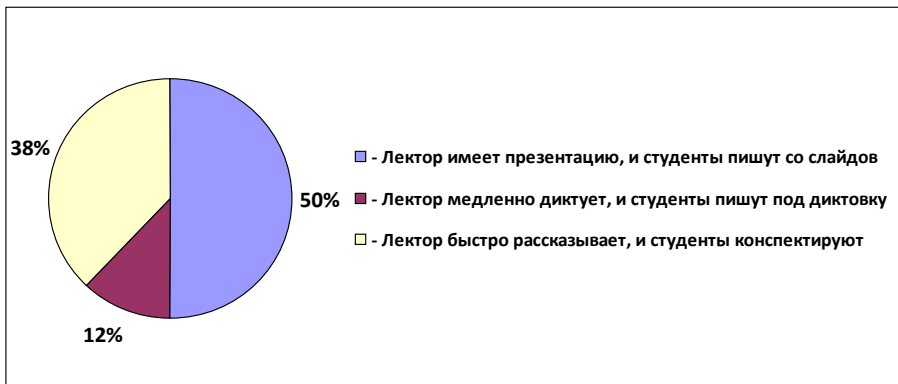

Рис. Предпочтения азербайджанских студентов при выборе способа получения знаний на лекциях, 26 респондентов двух направлений

Как показывает рисунок, доля студентов, выбравших проведение лекций с презентацией составляет 50% среди респондентов. Это значит, что примерно половина опрошенных студентов предпочитает способ проведения лекций с электронными презентациями. Использование методов статистической обработки (в частности, математического ожидания и среднеквадратичного отклонения для генеральной совокупности), позволяет нам отнести полученный результат на всех студентов естественно-научного и гуманитарного направления с точной, контролируемой вероятностью.

Результаты можно использовать в процессе управления высшим образованием в Азербайджане, например, при повышении квалификации научно-педагогических кадров.

Авторы благодарят студентов, принявших участие в анкетировании.

Список использованных источников:

1. BUS_9641_Business_Statistics_5M. Lecture notes for the Program «Masters of Business Administration». - Kingston University. NY. USA. 2009. - 106 p.

УПРАВЛЕНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ УСЛУГАМИ В УКРАИНЕ: КАКИЕ ЛЕКЦИИ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ?

Walery Okulicz-Kozaryn

Педагогический Университет в Кракове, Польша

Журба Николай

Луганский областной институт последипломного педагогического образования, Украина

Юлия Бохонкова, Наталья Завацкая

Восточноукраинский национальный университет имени Владимира Даля, Украина

Инна Кузьмиченко

Луганский государственный медицинский университет, Украина

Слова ключевые: лекция, дидактика, образовательные услуги, средства обучения, презентация, электронные средства обучения

Целью исследования был поиск ответа на вопрос: какой способ получения знаний на лекциях предпочитают студенты из Украины? Цель вытекает из второго риторического вопроса дидактики: «Как учить?».

Основными методами исследования были анкетирование и статистическая обработка [1]. Исследование было выполнено в начале 2018 г. в Восточно-украинском национальном университете имени Владимира Даля и Луганском государственном медицинском университете. Были проанкетированы две группы студентов; 1. естественно-научного (медицинские науки) и гуманитарного (педагогика) направлений. Всего было 54 студента 1-4 курсов.

При проведении анкетирова-

ния, в числе главных, был вопрос «Какой метод обучения на лекциях Вам нравится больше всего?».

Этот вопрос имел три варианта ответа:

1. Лектор имеет презентацию, и студенты пишут со слайдов.
2. Лектор медленно диктует, и студенты пишут под диктовку.
3. Лектор быстро рассказывает, и студенты конспектируют.

Результаты

По результатам обработки анкет построена диаграмма, показывающая долю студентов, предпочитающих лекции с презентацией (рис.).

Рис. Предпочтения украинских студентов при выборе способа получения знаний на лекциях, 54 респондента двух направлений

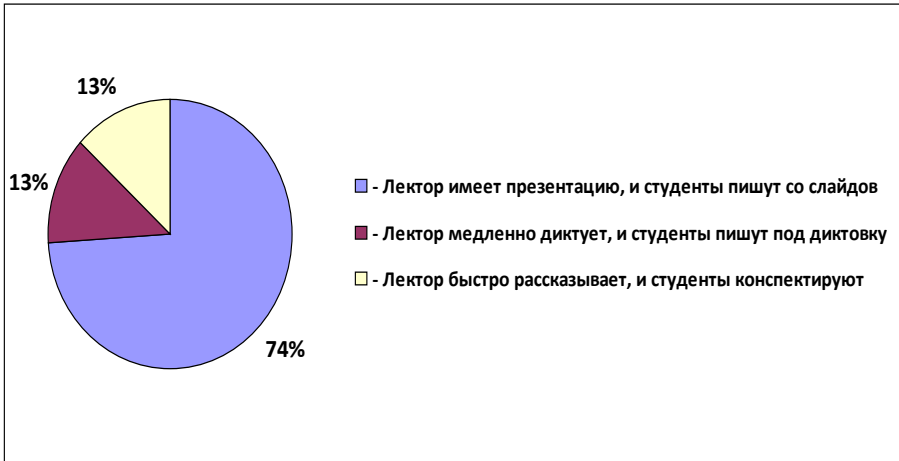

Рисунок показывает, что доля респондентов, выбравших проведение лекций с презентацией составляет большинство (~3/4) среди опрошенных студентов. Использование методов статистической обработки (в частности, математического ожидания и среднеквадратичного отклонения для генеральной совокупности), позволяет нам отнести полученный результат на всех студентов естественно-научного и гуманитарного направлений Украины с точной, контролируемой вероятностью. Это значит, что преподаватели, в большей степени, должны оказывать образовательные услуги на лекциях с применением электронных презентаций.

Дополнительно были проанкетированы 22 школьных учителя, повышающих квалификацию в Луганском областном институте последипломного педагогического образования. Результаты опроса учителей

близки, однако в деталях будут рассмотрены отдельно.

Результаты можно использовать при повышении квалификации научно-педагогических кадров в процессе управления системой высшего образования Украины.

Авторы благодарят респондентов за участие в анкетировании.

Список использованных источников:

1. BUS_9641_Business_Statistics_5M. Lecture notes for the Program «Masters of Business Administration». - Kingston University. NY. USA. 2009. - 106 p.

УПРАВЛЕНИЕ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ: КАКОЙ СПОСОБ ПРОВЕДЕНИЯ ЛЕКЦИЙ ПРЕДПОЧИТАЮТ СТУДЕНТЫ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ ?

Walery Okulicz-Kozaryn

Педагогический Университет в Кракове, Польша

Ольга Лапицкая

Гомельский государственный технический университет им. П.О. Сухого, Беларусь

Слова ключевые: лекция, дидактика, средства обучения, образовательный процесс, презентация, электронные средства обучения

Целью исследования был поиск ответа на вопрос: какой способ проведения лекций предпочитают студенты Беларуси? Данная цель вытекает из второго риторического вопроса дидактики: «Как учить?».

Основными методами исследования были анкетирование и статистика [1]. Исследование было выполнено в начале 2018 г. в Гомельском государственном техническом университете им. П.О. Сухого. В процессе исследования были проанкетированы 2 групп студентов экономических специальностей: «Экономика и управление», «Маркетинг». Это были студенты 1-4 курсов, всего 91 респондент.

При проведении анкетирования, в числе главных был вопрос:

- Какой метод обучения на лекциях Вам нравится больше всего?

Этот вопрос имел три варианта ответа:

1. Лектор имеет презентацию.

2. Лектор медленно диктует, и я пишу под диктовку.

3. Лектор быстро рассказывает, и я конспектирую, что успеваю.

Результаты

По результатам обработки анкет построена диаграмма, показывающая долю студентов, предпочитающих лекции с презентацией (рис. 1, рис. 2).

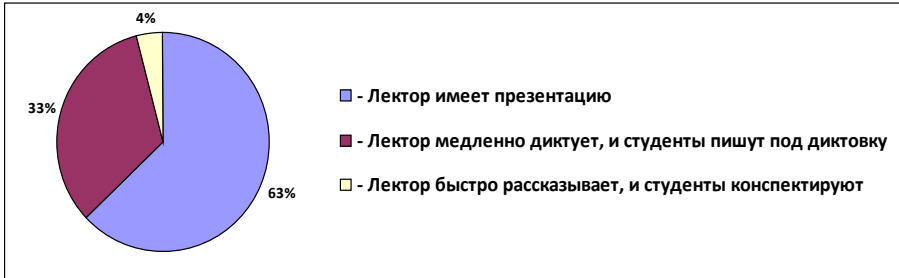

Рис. 1. Специальность «Экономика и управление», 51 респондент

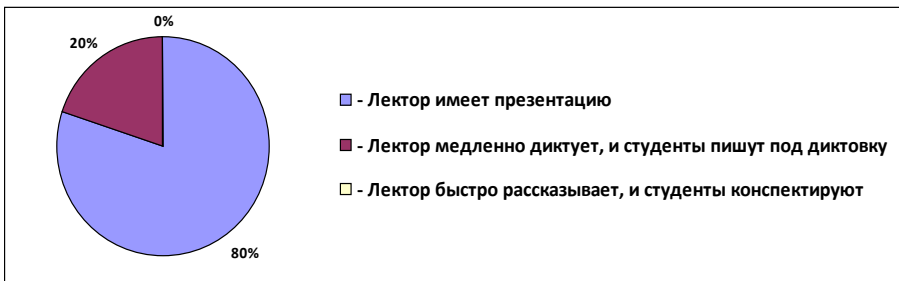

Рис. 2. Специальность «Маркетинг», 40 респондентов

Как показывают рис. 1 и рис. 2, доля студентов экономических специальностей, выбравших проведение лекций с презентацией изменяется от 63% до 80%. Вместе с тем, имеет место значительное число студентов, которым нравится записывать лекции под диктовку (от 20% до 33%).

Это значит, что большая часть опрошенных белорусских студентов предпочитает способ проведения лекций с электронными презентациями.

Авторы благодарят студентов, принявших участие в анкетировании.

Список использованных источников:

1. BUS_9641_Business_Statistics_5M. Lecture notes for the Program «Masters of Business Administration». - Kingston University. NY. USA. 2009. - 106 p.

